

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Nerijaus Morkūno,
V kurso, baudžiamosios justicijos teisės
studijų šakos studento

**Magistro darbas
Baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą
Criminal liability for abuse of office**

Vadovas: Lekt. dr. Gerardas Višinskis
Recenzentas: Asist. dr. Justas Namavičius

Vilnius
2022

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe tiriama Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 228 straipsnyje įtvirtinta piktnaudžiavimo nusikaltimo sudėtis. Analizuojami šios sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai teismų praktikoje ir doktrinoje. Nagrinėjama kokie teisiniai gėriai pažeidžiami. Analizuojama piktnaudžiavimo nusikaltimo reglamentavimo atitiktis teisinio aiškumo ir tikslumo kriminalizacijos kriterijams. Nurodomi kriterijai ir aptariama jų reikšmė, kuriais remiantis teismas konstatuoja nusikalstamo piktnaudžiavimo padarinius, priežastinį ryšį, subjektyviųjų požymių buvimą.

Pagrindiniai žodžiai: piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, įgaliojimų viršijimas, pavojingumas, didelė žala.

This paper examines the composition of the crime of abuse established in Article 228 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania. The objective and subjective features of this composition in judicial practice and doctrine are analyzed. It is considered which legal values are violated. The compliance of the regulation of the crime of abuse with the criteria of criminalization of legal clarity and precision is analyzed. The criteria are indicated and their meaning is discussed, on the basis of which the court determines the consequences of criminal abuse, the causal relationship, and the presence of subjective signs.

Keywords: abuse of office, abuse of power, danger, serious harm

TURINYS

IŽANGA.....	2
1. PIKTNAUDŽIAVIMO NUSIKALTIMO SAMPRATA.....	5
2. NUSIKALSTAMO PIKTNAUDŽIAVIMO OBJEKTYVIEJI POŽYMAI.....	11
2.1. Objektas.....	11
2.2. Veika.....	14
2.3. Padariniai.....	21
2.4. Priežastinis ryšys.....	30
3. NUSIKALSTAMO PIKTNAUDŽIAVIMO SUBJEKTYVIEJI POŽYMAI.....	35
3.1. Subjektas.....	35
3.2. Subjektyvioji pusė.....	37
3.2.1. Kaltė.....	37
3.2.2. Motyvas ir tikslas.....	42
IŠVADOS.....	46
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	49
SANTRAUKA.....	57
SUMMARY.....	58

IŽANGA

Temos aktualumas. Piktnaudžiavimo sudėtyje atsiskleidžia daugelis teisės mokslui būdingos problematikos. Sąvoka „piktnaudžiauti“ reiškia naudoti ką nors piktam, neleistinais naudotis teisėmis, einamomis pareigomis (Lietuvių kalbos žodynas, 2018). Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (BK) (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000) 228 straipsnyje ši norma susideda iš dviejų alternatyvių nusikalstamų veikų. Pirmoji vadinama „piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi“, o antroji – „tarnybinių įgaliojimų viršijimu“. Jau vien pats normos formulavimas alternatyvios dispozicijos forma, kai viena iš veikų „tarnybinių įgaliojimų viršijimas“ gali būti padaryta viršijant įgaliojimus „ne piktam“ yra problematiškas.

Kita problema, kad „*BK 228 straipsnio 1 dalies dispozicija savo esme yra blanketinė norma, todėl būtina nurodyti, kokius teisės aktus kaltininkas piktnaudžiaudamas tarnyba pažeidė*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Antrą vertus, norint patraukti kaltininką už piktnaudžiavimą baudžiamojon atsakomybėn, ši veika turi būti pavojinga baudžiamojo įstatymo požiūriu, taigi galimos situacijos, kai piktnaudžiavimas nesiekia baudžiamajai teisei būdingo pavojingumo lygio. Vadinasi piktnaudžiavimas nepriskirtinas „*blogis savaime*“ (*mala en se*) nusikalstamų veikų kategorijoms (Švedas, 2012, p. 16 – 17). Gali susiklostyti situacijos, kai labiausiai žmogaus teisės varžančios baudžiamosios teisinės priemonės bus pritaikytos už nepavojingas baudžiamojo įstatymo požiūriu veikas. Problemą gilina ir tai, kad iš įstatymuose esamo reguliavimo neaišku kas yra „nusikalstamas piktnaudžiavimas“, kuo jis skiriasi nuo drausminiuose įstatymuose įtvirtintų piktnaudžiavimų. Situacija tampa dar sudėtingesnė analizuojant BK 228 straipsnio 2 dalį, kur numatyta kvalifikuota piktnaudžiavimo sudėtis, kuri skiriasi nuo BK 228 straipsnio 1 dalies tuo, kad piktnaudžiaujama „siekiant turtinės ar kitokios asmeninės naudos“.

Autorius neįsivaizduoja situacijų, kad nebūtų atliekamas, koks nors piktnaudžiavimas nesiekiant „asmeninės naudos“. Vadinasi pagal įstatymo turinį (ne formą), galima išvesti dar ir antrą pavojingumo „ribą“, kurią įvertinus, kaltininko veiką galima kvalifikuoti pagal BK 228 straipsnio 2 dalį. Teisės doktrinoje teigiama, kad tikslus ir aiškus teisės normos reglamentavimas užtikrina nuspėjamą teisės taikymą (Veršekys, 2012b, p. 201). Ši norma nėra visiškai tiksli arba aiški. Vadinasi tikslinga atlikti šios veikos išsamią teorinę analizę.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas – atskleisti nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėties probleminius aspektus ir kvalifikavimo ypatumus.

Darbo uždaviniai. Išsikelta darbo tikslo siekiama įgyvendinant šiuos uždavinius:

1. Aptarti nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėties sampratą.
2. Išnagrinėti nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėties objektyviusius ir subjektyviusius požymius.
3. Atskleisti nusikalstamo piktnaudžiavimo pagrindinės ir kvalifikuotos sudėties kvalifikavimo ypatumus.
4. Iširti motyvo ir tikslo reikšmę nusikalstamo piktnaudžiavimo kvalifikavimui.

Darbo objektas. Baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą pagal BK 228 straipsnį, priklausantį BK XXXIII skyriui, kuris numato atsakomybę už nusikalstamas veikas prieš valstybės tarnybą ir interesus.

Darbo originalumas. Nėra daug literatūros kurios paskirtis būtų išnagrinėti vien tik nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėtį. Moksliniuose darbuose nagrinėjama piktnaudžiavimo sudėtis, daugiausia analizuojama su kitomis temomis. Pavyzdžiui Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaro autoriai, nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėties analizei skiria 8 puslapius, todėl savaime suprantama tokio pobūdžio darbuose yra išskiriami tik patys svarbiausi nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėties aspektai. Vadinasi tikslinga atskleisti piktnaudžiavimo požymių kvalifikavimo ypatumus platesnės apimties darbe. Magistro darbe nusikalstamo piktnaudžiavimo problematika aptarta sistemiškai. Argumentuojant baudžiamosios teisės bendrosios dalies ypatumus susiejant su nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėtimi. Tai pat autorius aptarė nusikalstamo piktnaudžiavimo problemas, rėmėsi ir teisės teorijos mokslu. Lyginant su kitais tyrimais, darbe skirtas didesnis dėmesys į kriterijus kuriais remiantis kvalifikuojami nusikalstamo piktnaudžiavimo subjektyvieji ir objektyvieji požymiai. Kita vertus lyginant darbą su kitais mokslo tyrimais atsisakyta istorinės analizės (išskyrus įvertinant didelės žalos turtinę išraišką). Pažymėtina, kad nebuvo atliktas lyginamasis tyrimas su užsienio šalių reglamentavimu nusikalstamo piktnaudžiavimo srityje. Pastarieji tyrimai atlikti Justynos Jodko magistriniame darbe – „Piktnaudžiavimo tarnyba sudėties analizė“.

Tyrimo metodai. Atliekant tyrimą buvo remtasi loginiu-analitiniu, lingvistiniu, istoriniu, ir sisteminiu metodu. Daugiausia naudotas loginis-analitinis metodas, remiantis juo atlikta informacijos šaltinių analizė. Išanalizuoti: Tarptautinės teisės aktai, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai, nacionalinės teisės aktai ir Lietuvos

Aukščiausiojo Teismo praktika, mokslinė literatūra. Lingvistinis metodas naudotas siekiant išsiaiškinti piktnaudžiavimo sąvoką ir nusikalstamo piktnaudžiavimo požymių turinį. Istorinis metodas pasitelktas siekiant atskleisti didelės žalos turtingą išraišką. Sisteminis metodas taikytas siekiant atskleisti nusikalstamo piktnaudžiavimo vietą kitų nusikalstamų veikų kontekste.

Darbo šaltiniai. Analizuojant piktnaudžiavimo sudėtį autorius rėmėsi galiojančia Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso redakcija, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymu, Lietuvos Respublikos policijos įstatymu, Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymu, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymu. Tai pat remtasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika (LAT) ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija. Naudotasi tradiciniais šaltiniais baudžiamosios teisės problematikai tirti, tokiais kaip Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaro III dalimi, Vilniaus universiteto mokslininkų vadovėliu: „Lietuvos baudžiamoji teisė“, taip pat Mykolo Romerio universiteto V. Piesliako vadovėliu: „Lietuvos baudžiamoji teisė“ ir aktualumo nepraradusiu, dar sovietiniais laikais rašytu, M. Apanavičiaus ir V. Pavilionio mokymo leidiniu skirtu būtent kvalifikavimo problematikai ir kitais tradiciniais doktrinos šaltiniais. Tai pat remtasi piktnaudžiavimo sudėties problematiką aptariančiais moksliniais straipsniais, konkrečiai – L. Pakštaičio straipsniu: „Piktnaudžiavimo kriminalizavimo, vertinimo bei normos tobulinimo problemos“ ir T. Girdenio straipsniu: „Didelės žalos darymas valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui kaip piktnaudžiavimo sudėties požymis“. Kiti Lietuvos mokslininkų darbai nėra skirti, griežtąja prasme, vien tik piktnaudžiavimo sudėties nagrinėjimui. Juose buvo tiriama platesnio pobūdžio problematika, pavyzdžiui A. Abramavičius, ir G. Švedas straipsnyje: „Valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo kaip nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjektas“ nagrinėta nusikalstamos veikos subjekto požymių kvalifikavimas ne piktnaudžiavimo sudėtyje, bet visų nusikaltimų įtvirtintų BK XXXIII skyriuje atžvilgiu. Dar kituose tyrimuose siekta išnagrinėti ne baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimus, nepaisant to, kai kurie dalykai autoriaus nuomone puikiai tinka ir analizuojant nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėtį. Pavyzdžiui, nemažai autorius rėmėsi P. Veršėkio disertacija: „Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai“ ir kitais moksliniais straipsniais ir disertacijomis.

1. PIKTNAUDŽIAVIMO NUSIKALTIMO SAMPRATA

Baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos, preambulėje nurodyta, kad korupcija kelia grėsmę teisinei valstybei, demokratijai ir žmogaus teisėms, pakerta tinkamą valdymą, sąžiningumą ir socialinį teisingumą, iškreipia konkurenciją, stabdo ekonominę plėtrą ir kelia pavojų demokratinių institucijų stabilumui ir visuomenės moralės pagrindui (Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, 1999). Piktnaudžiavimas yra korupcinio pobūdžio nusikalstama veika (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 81).

Jungtinių tautų konvencijos prieš korupciją 19 straipsnyje yra nustatyta, kad Konvencijos šalys svarsto galimybę priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų būtinų priemonių, kad baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomas tyčinis piktnaudžiavimas pareigomis ar tarnybine padėtimi, tai yra pareigas einančio valstybės pareigūno veikimas ar neveikimas pažeidžiant įstatymus, siekiant gauti nepagrįstą atlygį sau ar kitam asmeniui ar subjektui. (Jungtinių tautų konvencija prieš korupciją, 2003).

Lietuvių kalbos žodyne sąvoka „piktnaudžiauti“ reiškia naudotis kuo piktam, neleistinais naudotis teisėmis, einamomis pareigomis (Lietuvių kalbos žodynas, 2018).

Teisės teorijos moksle laikomasi prezumpcijos, kad visos sąvokos suprantamos kaip turinčios įprastoje kalboje įprastas reikšmes (Lastauskienė *et al.*, 2020, p. 321). Ši prezumpcija analizuojant piktnaudžiavimo sudėtį yra paneigiama teisminio aiškinimu metodu. LAT praktikoje išaiškinta, kad „*BK 228 straipsnyje nurodyto piktnaudžiavimo objektyvieji požymiai pasireiškia: pavojinga veika – piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimu*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vadinasi BK 228 straipsnyje (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000) yra aprašytos dvi pavojingos veikos. Pirmoji – piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi atitinka įprastą kalbinę reikšmę, kadangi šiuo atveju būtina, kad tarnybiniais įgaliojimais naudotųsi kaltininkas „piktam“, tuo tarpu įgaliojimų viršijimas nebūtinai atliekamas „piktam“, antai kaltininkų panaudotas fizinis smurtas siekiant užkardyti administracinės teisės pažeidimus laikomas nusikalstamu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Pažymėtina, piktnaudžiavimas kaip uždraustas elgesys aprašomas ne tik baudžiamuosiuose įstatymuose, antai Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo (Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas, 1999) 2 straipsnio 5 dalyje

piktnaudžiavimas tarnyba suprantamas kaip „valstybės tarnautojo veika (veikimas ar neveikimas), kai tarnybinė padėtis naudojama ne tarnybos interesais arba ne pagal įstatymus ar kitus teisės aktus, arba savanaudiškais tikslais (neteisėtai pasisavinamas ar kitiems perleidžiamas svetimas turtas, lėšos ir t. t.) ar dėl kitokių asmeninių paskatų, taip pat valstybės tarnautojo veiksmai, kuriais viršijami suteikti įgaliojimai ar savivaliaujama“. Iš esmės toks apibūdinimas mažai kuo skiriasi nuo piktnaudžiavimo įtvirtinto BK 228 straipsnyje. Vienintelis iš įstatyme matomų skirtumų yra padariniai, o būtent BK 228 straipsnio 1 dalyje jie įvardijami kaip didelė žala kurią patyrė valstybė, Europos Sąjunga, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo.

Atkreiptinas dėmesys, kad piktnaudžiavimo terminas minimas ne tik BK XXXIII skyriuje. Lietuvos baudžiamieji įstatymai piktnaudžiavimą kriminalizuoja dviem būdais: kaip atskirą nusikalstamą veiką (*delicta sui generis*), pavyzdžiui piktnaudžiavimas oficialiais įgaliojimais (BK 123 str.) arba kaip veikos padarymo būdą, pavyzdžiui kalinio išlaisvinimas (BK 240 str.) (Grinevičienė, 2016, p. 49). BK 228 straipsnyje įtvirtintas nusikalstamas piktnaudžiavimas priskiriamas prie atskiros nusikalstamos veikos. Vadinasi, jeigu norima teisingai kvalifikuoti nusikalstamą piktnaudžiavimą būtina išsiaiškinti nusikalstamo piktnaudžiavimo įtvirtinto BK 228 straipsnyje santykį su kriminalizuotais piktnaudžiavimais ne XXXIII skyriuje.

Atribojami nusikalstami piktnaudžiavimai taikant teisės normų konkurencijos įveikimo taisyklės. Viena iš jų yra bendrosios ir specialiosios normų konkurencija, kai vienam nusikaltimui gali būti pritaikytos dvi normos: viena bendresnė, kita konkretesnė. Jeigu specialiojoje normoje yra visi bendrosios normos požymiai ir specialiojoje normoje yra tik šiai normai būdingi požymiai tada bus taikoma specialioji norma (Abramavičius *et al.*, 2003, p. 337). BK 228 straipsnyje nustatytas piktnaudžiavimas yra laikomas bendrąja norma BK 123 straipsnio arba BK 240 straipsnio atžvilgiu. Todėl skirtingai nei BK 123 straipsnio arba BK 240 straipsnio įtvirtinti piktnaudžiavimai, BK 228 straipsnyje įtvirtintas piktnaudžiavimas nesiejamas su konkrečiu priešingu teisei, pavojingu, sąmoningu ir valingu žmogaus elgesiu išoriniame pasaulyje (Abramavičius *et al.*, 2003, p. 172). Todėl esant konkurencijai tarp bendrosios BK 228 straipsnio 1 dalies normos ir tarp BK 123 straipsnio arba BK 240 straipsnio specialiųjų normų, bus taikomos pastarosios. Kita vertus BK 228 straipsnio 2 dalis autoriaus nuomone yra specialioji norma. Šiuo atveju bus taikoma kita taisyklė, o būtent – taikoma ta teisės norma kuri aprašo pavojingesnę nusikalstamą veiką. Pavyzdžiui, jeigu konkuruoja BK

228 straipsnio 2 dalis ir BK 240 straipsnis tada turi būti taikomas BK 228 straipsnio 2 dalis, kadangi šiame straipsnyje numatyta 7 metų laisvės atėmimo bausmė, o BK 240 straipsnyje – 6 metų laisvės atėmimo bausmė.

Piktnaudžiavimas kriminalizuotas ir už BK 163 straipsnio veiką todėl svarbu išnagrinėti nusikalstamo piktnaudžiavimo įtvirtinto BK 228 straipsnyje ir BK 163 straipsnyje atribojimo klausimą. BK 163 straipsnyje įtvirtintas piktnaudžiavimas yra BK XXIII skyriuje, kur įtvirtinti nusikaltimai vaikui ir šeimai. Šiuo straipsniu ginami vaiko ir šeimos interesai ir ši veika atliekama tėvo, motinos, globėjo ar rūpintojo ar kitų teisėtų vaiko atstovų. BK 228 straipsnyje piktnaudžiavimas įtvirtintas BK XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“. Juos vienija vienas būdingas bruožas: nustatytai tvarkai priešingi veiksmai, kuriuos padaro valstybės tarnautojai arba jiems prilyginti asmenys, darantys esminę žalą valstybės ir visuomenės interesams (Ancelis *et al.*, 2016, p. 215). Vadinasi nuo kitų nusikalstamų piktnaudžiavimų įtvirtintų ne BK XXXIII skyriuje BK 228 straipsnio piktnaudžiavimą galima atriboti ir per nusikalstamos veikos subjektą, ir per objektą – valstybės ir visuomenės interesus.

Tikslinga išnagrinėti, korupcijos ir nusikalstamo piktnaudžiavimo santykį. Tokiu būdu paaiškės vienas iš nusikalstamo piktnaudžiavimo įtvirtinto BK 228 straipsnyje atribojimo kriterijus nuo kitų skyriuje BK XXXIII aprašytų tyčinių veikų. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatyme (Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas, 2002) 2 straipsnio 2 dalyje korupcija apibrėžiama kaip: „piktnaudžiavimas įgaliojimais siekiant naudoti sau ar kitam asmeniui viešajame ar privačiame sektoriuje“. Kitaip tariant korupcijos įstatyme piktnaudžiavimas yra siejamas korupcija, netgi galima sakyti, kad kiekvienas korupcijos atvejis savyje turi „piktnaudžiavimo“ veiką, šią išvadą pagrindžia būtent tai, kad Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 2 straipsnio, 9 dalies, 1 punkte piktnaudžiavimas yra įvardijamas kaip korupcinė veika. Tačiau, svarstytinas klausimas, ar būtent kiekvienas nusikalstamas piktnaudžiavimas yra korupcinė nusikalstama veika?

Baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad nusikaltimai valstybės tarnybai dažniausiai pasireiškia kaip veikos, kai pasinaudojant tarnyba valstybės institucijose siekiama savanaudiškų tikslų, asmeninių tikslų ir tai daroma priešingai tarnybos interesams, šie nusikaltimai dar apibūdinami ir kaip korupciniai (Abramavičius ir *et al.*, 2000, p. 276). Kitą vertus, ne kiekvienas nusikaltimas pažeidžiantis valstybės tarnybos ar viešuosius interesus laikytinas korupciniu. Jungtinių tautų konvencijos prieš korupciją 8 straipsnio, 2 dalyje,

įtvirtinta, kad konvencijos šalis, ypač stengiasi savo institucinėje ir teisinėje sistemose taikyti elgesio kodeksus ar elgesio standartus, siekdamas, kad viešosios funkcijos būtų atliktos sąžiningai, garbingai ir tinkamai. Vadinasi ne kiekviena nusikalstama veika, su kuria daroma žala valstybės ar tarnybos interesams galėtų būti laikoma korupcinė. Viešieji interesai gali būti pažeidžiami ir tada, kai viešosios funkcijos neatliekamos sąžiningai, garbingai ar tinkamai. Tokios pat nuomonės laikosi ir Mykolo Romerio universiteto teisės mokslininkai: „BK XXXIII skyriuje išdėstytos dviejų pobūdžių nusikalstamos veikos: korupcinės ir susijusios su netinkamu pareigų atlikimu (piktnaudžiaujant suteiktais įgaliojimais ar kitaip netinkamai atliekant savo pareigas).“ (Ancelis *et al.*, 2016, p. 215). BK 228 straipsnyje įtvirtintos dvi nusikalstamos veikos: piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba tarnybinių įgaliojimų viršijimas. Vadinasi, jei nusikalstamos veikos subjektas piktnaudžiauja tarnybine padėtimi, tada ši veika būtinai bus laikoma korupcinė, kitą vertus jeigu kaltininkas viršija tarnybinius įgaliojimus, tada ši veika nebūtinai bus laikoma korupcinė, kadangi viršyti tarnybinius įgaliojimus galima ir nesavanaudiškais tikslais arba valstybės tarnybos interesais (ne viešaisiais interesais, kadangi nebūtinai, kas naudinga konkrečiai tarnybai yra naudinga viešajam interesui). Pavyzdžiui, fizinis smurtas panaudotas tam, kad sulaikyti teisės pažeidėją. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Jeigu būtų nenustatytas šis tarnybinių įgaliojimų viršijimo atvejis, tada pakiltų konkrečios institucijos prestižas (tam tikra institucija formaliai pasiektu sau keliamus tikslus) ir būtų įgyvendintas pozityvus tikslas, tačiau viešųjų interesų sąskaita. Darytina išvada, kad šioje byloje korupcijos nebuvo, tačiau buvo pakenkta viešiesiems interesams

Įsidemėtina, kad kvalifikuojant nusikalstamą piktnaudžiavimą teismas vertina sudėtingą santykį tarp drausminių įstatymų, jų principų ir baudžiamosios teisės principų ir joje įtvirtintų reikalavimų. Jeigu būtų pažeisti drausminių įstatymų reikalavimai, tačiau nebūtų pažeisti iš baudžiamosios teisės kylantys reikalavimai, tada kaltininko veika nebūtų laikoma nusikalstama¹.

Pažymėtina, kad baudžiamosios teisės doktrinoje teigiama, kad tik vienas iš nusikalstamo piktnaudžiavimo požymių yra vertinamasis, o būtent požymis – „didelė žala“ (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 104). Doktrinoje teigiama, kad kvalifikuojant vertinamąjį nusikalstamos veikos sudėties požymį, būtinas detalus procesinis jo pagrindimas – ne tik susiejant su teisiškai vertinamomis konkrečiomis faktinėmis aplinkybėmis, bet ir nurodant

¹ Plačiau žr. 2.2. Veika sk.

požymio turinio atskleidimo kriterijus (Veršekys, 2013, p. 302). Taip pat pasisakyta, kad nustatant vertinamuosius požymius kartais reikia ne vien juos „atskleisti“ kaip jau iš anksto esančius, bet ir kūrybiškai išplėtoti, pateikiant netipinį tokio požymio traktavimą ir vertinimą *ad hoc* (Bieliūnas, 2008, p. 19). Taigi pagal doktriną darytina išvada, kad ne vertinamųjų požymių turinys aiškus, o vertinamųjų neaiškus. Autorius mano, kad ir aprašomosios dispozicijos turinio atskleidimas reikalauja teisinio vertinimo. Pirma, jos sukonstruotos gana abstrakčiai. Jei „įgaliojimų viršijimo“ sąvoka santykinai aiški ir numanoma lingvistine prasme (kaip suteiktų įgaliojimų ribų peržengimas), tai „piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi“ sąvoka nėra tokia aiški ir suprantama, juolab kad BK visiškai neatskleidžia piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi veikos požymio bei baudžiamajame įstatyme apskritai „piktnaudžiavimo“ sąvoka nėra išaiškinta (Dambrauskienė, 2017, p. 332). Darytina išvada, kad reikia vadovautis ta pačia teismų praktika ar kitais teisės aiškinimo metodais, norint sužinoti kas yra „tarnybinių įgaliojimų viršijimas“ ar piktnaudžiavimas „tarnybine padėtimi“. Antra, baudžiamoji teisė nėra formalioji, veikos kvalifikavimas atliekamas įvertinus procesinėmis priemonėmis nustatytų bylos aplinkybių visumą. Anot, G. Hėgelio peržengus saiką, įvyksta tam tikras lūžis ir kiekybė pavirsta nauja kokybe (Veršekys 2013, p. 117). Aplinkybių vertinimo rezultatas yra saiko ribų peržengimas, tada atitinkamai tam tikra veika kvalifikuojama kaip nusikalstama arba priešingai neperžengus saiko, laikoma, kad nebuvo nusikalstamos veikos požymių. Saiko ribas teismai nustato vadovaudamiesi teisine sąmone². Vienoje faktinėje situacijoje vienos teismo nustatytos aplinkybės turi reikšmingą įtaką kvalifikuojant tam tikrą veiką kaip nusikalstamą, o kitoje, ta pati aplinkybė laikytina nereikšminga ir pan. Trečia, vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai yra tik sąlyginiai dėl išryškėjusios teismų praktikos krypties sieti jų turinį su tam tikrais empiriniais ir nekintamais šablonais (Veršekys, 2013, p. 303), taigi tam tikroms faktinėms aplinkybėms vertinamųjų požymių konstatavimas laikomas paprastesniu³. Vadinasi negalima vienareikšmiškai teigti, kad tik „didelė žala“ yra vertinamasis požymis. Kokybinio skirtumo nėra, teisėjo subjektyvios įtakos prasme, tarp vertinamųjų ir aprašomųjų požymių. Galėtų būti įžvelgtas tik kiekybinis skirtumas⁴. Ketvirta, reikia paminėti, kad nusikalstamos

² Teisinė sąmonė susideda iš teisinės psichologijos ir teisinės ideologijos. Teisinės psichologijos turinį sudaro žmonių išgyvenimai, emocijos ir pan. (Vaišvila, 2009, p. 212 - 213). Pastarasis turinys nėra visiškai aiškus.

³ Antai LAT pasisakė, kad „jei policijos darbuotojas, viršydamas savo tarnybinius įgaliojimus, nukentėjusiajam padaro net ir nedidelę žalą sveikatai, tokia fizinė žala savaimė vertintina kaip didelė“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

veikos požymiai be juos pagrindžiančių faktų yra tik forma. Jie yra tik pavadinimas, abstrakcija, idealus objektas, realiai neegzistuojantis pasaulyje. Tai pagrindžiama nominalizmo mokymu – filosofijos kryptimi, teigiančia, kad sąvokos yra tik bendrieji vardai įvairiems daiktams ir jų savybėms žymėti, o mąstymo sukuriamos bendrosios šių daiktų sąvokos ir daiktai iš viso neegzistuoja (Lietuvių žodynas, 2022). Ši filosofijos kryptis atsiskleidžia doktrinoje įvardijant nusikalstamos veikos sudėtį kaip objektyvioje tikrovėje neegzistuojantį reiškinį (Višinskis, 2015, p. 62). Vadinasi tikrovėje neegzistuoja, ne tik „didelė žala“, bet ir kiti nusikalstamos veikos požymiai. Šie požymiai nustatomi konkrečioje veikoje vykdant abstrahavimo loginę operaciją, kurios metu mintimis atsiribojama nuo vienu požymių ir mintimis nagrinėjami kiti (Lastauskienė, 2009, p. 42)⁵.

Apibendrinant, nusikalstamo piktnaudžiavimo įtvirtinto BK 228 straipsnyje aprašymas, konkrečiai – kai viršijami tarnybiniai įgaliojimai, skiriasi nuo gramatinės pastarojo formuluotės. Kadangi gramatiškai „piktnaudžiauti“ reiškia naudotis kuo piktam, o viršyti tarnybinius įgaliojimus galima be piktų paskatų. Pažymėtina, kad nusikalstamas piktnaudžiavimas atskiriamas nuo kitų drausminių pažeidimų remiantis vertinamuoju kriterijumi – didelė žala. Įsidėmėtina, kad BK 228 straipsnio piktnaudžiavimas atskiriamas nuo kitų nusikalstamų sudėčių, kur vartojama sąvoka „piktnaudžiavimas“ per nusikalstamos veikos subjekto ir objekto kriterijus bei teisės normų konkurencijos įveikimo taisyklės. Atkreiptinas dėmesys, kad kiekviena korupcinė veika savyje talpina piktnaudžiavimo sudėtį (žinoma piktnaudžiavimas tik bendroji norma yra), tačiau ne kiekvienas nusikalstamas piktnaudžiavimas laikytinas korupcinė nusikalstama veika, kadangi galima viršyti tarnybinius įgaliojimus konkrečios valstybės tarnybos interesais arba siekiant konkrečių pozityvių tikslų, tačiau pakenkiant viešiesiems interesams. Taip pat nusikalstamame piktnaudžiavime įvertinamas sudėtingas santykis tarp drausminių įstatymų, jų principų ir baudžiamosios teisės ir šios principų. Doktrinoje išryškintas momentas, kad tik didelės žalos požymis nusikalstamame piktnaudžiavime yra vertinamasis ne visai tikslus. Kitų nusikalstamo piktnaudžiavimo požymių turinio atskleidimo kriterijai taip turi būti nurodyti. Atskleidžiant kitus požymius yra pateikiamas pastarųjų netipinis traktavimas.

⁴ Pavyzdžiui nustatant ar tikrame įvykyje buvo didelė žala, teisėjo vertinimas paprastai būna didesnės apimties, negu įvertinant nusikalstamos veikos specialaus subjekto požymio buvimą – kaltininko padarytų veiksmų reikšmingumą viešiesiems interesams.

⁵ Pavyzdžiui kaltininko tiesioginė tyčia nustatyta įvertinus tai, kad šis veikė vykdydamas aiškiai neteisėtą įsakymą, tačiau neatsižvelgus į tai, kad pastarasis ką tik buvo pradėjęs dirbti VSAT tarnybos pasieniečiu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006-12-12 nutartis baudžiamojoje byloje).

2. NUSIKALSTAMO PIKTNAUDŽIAVIMO OBJEKTYVIEJI POŽYMIAI

Nusikalstamos veikos sudėties turinį sudaro objektyvių ir subjektyvių požymių visuma, kurių kiekvienas būtinas, o visi kartu pakankami kvalifikuoti veiką kaip nusikalstamą, atskirti vieną nusikalstamos veikos sudėtį nuo kitų nusikalstamų veikų ar kitų teisės pažeidimų sudėčių (Veršekys, 2012a, p. 202).

2.1. Objektas

Nusikalstamos veikos objektas - tai baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai, į kuriuos kėsiniasi nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu. Pastarieji gali priklausyti tiek privačiam asmeniui, tiek valstybei, tačiau saugomi (ne tik baudžiamųjų, bet visų Lietuvos Respublikos įstatymų) tik tie gėriai kurie turi visuomeninę reikšmę ir yra įtvirtinti teisės normose (Švedas *et al.*, 2019, p. 185 – 187). Vertingiausi, labiausiai branginami gėriai imami baudžiamojon teisinėn apsaugon. Taip jie tampa baudžiamosios teisinės apsaugos objektais. (Piesliakas, 2009, p. 222).

Baudžiamosios teisės doktrinoje nėra vienos nuomonės dėl nusikalstamos veikos objekto (Švedas *et al.*, 2019, p. 185). Autorius pritaria pozicijai, kad nusikalstamos veikos objektas - tai vertybės, kurias saugo baudžiamasis įstatymas ir kurias pažeisti kėsiniasi kaltininkas. Kitaip sakant, nusikalstamos veikos objektas parodo tai, į ką yra nukreipta nusikalstama veika, t. y. kam nusikalstama veika padaroma žala arba sukeliama žalos grėsmė (Žėkas, 2011, p. 101).

Sprendžiant kvalifikavimo klausimus svarbi tiesioginio nusikalstamos veikos objekto sąvoka, kadangi tai būtinas konkrečios nusikalstamos veikos sudėties elementas. Šis objektas apibrėžiamas, kaip baudžiamojo įstatymo saugomas teisinis gėris, į kurį kėsiniasi konkrečia nusikalstama veika. BK specialiosios dalies, kai kuriuose straipsniuose sukonstruotos nusikalstamos veikos sudėtyse apima du būtinuosius objektus. Tačiau vienas iš jų parodo veikos socialinį kryptingumą, todėl šis laikomas pagrindiniu būtinuoju objektu, o kitas yra tik privalomas nusikalstamos veikos kvalifikacijai, todėl pastarasis laikomas papildomu būtinuoju objektu. Taip pat išskiriami fakultatyvūs objektai, juos laikant tik galimais tam tikros nusikalstamos veikos sudėties požymiais (Švedas *et al.*, 2019, p. 192 – 193).

Tiesioginis piktnaudžiavimo objektas yra atskirų valstybės institucijų, įstaigų ir pan. normali, veiksminga, autoritetinga pagal Konstituciją ir kitus teisės aktus vykdoma veikla (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 100). Šis objektas yra ryšyje su kitomis teisės saugomomis vertybėmis – papildomais objektais. Kadangi valstybės tarnautojų ar jiems prilygintų asmenų valstybės tarnybos principų laikymasis tiesiogiai lemia žmogaus teisių, laisvių ir teisėtų interesų garantijų, teisėtumo lygį visuomenės, valstybės gyvenime, ekonominę gerovę ir pan. (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 99).

Apie piktnaudžiavimo sudėties objektą LAT praktikoje pasisakyta: „*Nors piktnaudžiaudamas tarnyba valstybės tarnautojas visada pažeidžia atitinkamus teisės aktus bei diskredituoja tarnautojo vardą ir taip padaro žalą valstybei ar piliečių interesams, ne bet koks piktnaudžiavimas padaro didelę žalą, taip pat ne bet koks pareigūno vardo diskreditavimas gali būti vertinamas kaip didelė žala valstybei.*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Turi būti konstatuotas, tam tikro teisės saugomo gėrio pažeidimo „ypatingumas“: „*Kaip teisingai įvertino bylą išnagrinėję teismai, byloje nuteistų asmenų bendrai padarytais veiksmais buvo ypatingai pakenkta valstybės ir savivaldos autoritetui*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Toliau darbe analizuojamas nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėties objekto santykis su kitais teisės saugomais gėriais. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad: „*Konstitucijoje yra įtvirtinta tokia valstybės tarnybos samprata, kuri yra neatskiriama susijusi su valstybės, kaip visos visuomenės organizacijos, paskirtimi užtikrinti žmogaus teises ir laisves, garantuoti viešąjį interesą*“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas). LAT praktikoje išaiškinta: „*jog kitokio, t. y. neturtinio, pobūdžio žala paprastai pripažįstama didele, jeigu ji patiriama dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimo arba piktnaudžiaujant tarnyba dar ir dėl kitos nusikalstamos veikos padarymo, ir konstatuojant šį požymį teismas turi nurodyti teisinius argumentus*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Darytina išvada, kad tam tikras teisės pažeidimas galėtų būti laikomas nusikalstamu piktnaudžiavimu, vien tarnybos interesų objekto pažeidimo paprastai neturėtų pakakti. Piktnaudžiavimo sudėties kvalifikavimas priklauso nuo kitų objektų. Jeigu, būtų pažeisti tik tarnybos interesai, tokie neteisėti veiksmai paprastai neturėtų būti vertinami kaip užtraukiantis baudžiamąją atsakomybę. Šioje hipotetinėje situacijoje būtų pažeidžiamas tik vienas objektas.

Kitą vertus, tarnybos interesai pažeidžiami kiekvienu nusikalstamo piktnaudžiavimo atveju, tačiau kitų objektų kvalifikavimas priklauso nuo konkretaus įvykio aplinkybių.

Norint teisingai kvalifikuoti nusikalstamą piktnaudžiavimą reikia įvertinti papildomų objektų svarbą, o būtent pasitaiko situacijų, kai teismams tenka spręsti kuris iš papildomų objektų tam tikroje konkrečioje situacijoje turėtų būti ginamas didesne apimtimi kito objekto sąskaita⁶.

Atsižvelgus į nusikalstamos veikos dalyko specifiką galima spręsti apie tarnybinių interesų pažeidimo ypatingumą: *„Buvo gabenama kosmetika, o ne ginklai ar narkotinės medžiagos arba kitos ribotos apyvartos prekės, jų kiekis ir vertė nebuvo didelė – 11 538,54 Lt, t. y. nesiekė baudžiamosios kontrabandos masto. Todėl kolegija laiko, kad E. B. veika, kuria buvo pažemintas valstybės tarnautojo vardas, nepadarė didelės žalos valstybei, o teismų sprendimai dėl šio piktnaudžiavimo požymio neįtikinami.“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Apibendrinus darytina išvada, kad ne kiekvienas normalios valstybės institucijų veiklos ar valstybės tarnybos autoriteto pažeidimo atvejis imamas baudžiamojon teisinėn apsaugon. Norint imti tam tikrą visuomeninį santykį baudžiamojon teisinėn apsaugon yra būtinas tam tikro valstybės ar piliečių interesų pažeidimo atvejo „ypatingumas“. Pastarasis kriterijus paprastai siejamas ne tik su tarnybos interesais, bet ir su kitais teisiniais gėriais, jų kiekiu ir svarba. Jeigu, būtų pažeisti tik tarnybos interesai, tokie neteisėti veiksmai paprastai neturėtų būti vertinami kaip užtraukiantys baudžiamąją atsakomybę. Kuo didesnis papildomų objektų pažeidimo kiekis tuo atitinkamas tarnybinių pažeidimo atvejis laikomas šiurkštesniu. Šiurkštumą taip pat reikia įvertinti papildomų objektų svarbos kontekste. Jeigu vienas mažiau reikšmingas objektas apginamas kito reikšmingesnio objekto sąskaita, tada laikoma, kad atitinkami valstybės interesai buvo pažeisti. Nusikalstamos veikos dalykas irgi įtakoja tarnybinio pažeidimo šiurkštumo nustatymą.

⁶ Antai LAT daro išvadą, kad asmens orumas yra didesnė vertybė, nei kitų asmenų teisė į rimtį: *„nepagrįstas kasatoriaus skundo argumentas <...>, kad nukentėjusieji, trikdydami kitų žmonių rimtį, prarado teisę į orumo neliečiamumą“*

2.2. Veika

Baudžiamosios atsakomybės pagrindu gali būti tik toks nusikalstamas elgesys, kuris pasireiškia konkrečia žmogaus veika, o ne antvisuomeninėmis žmogaus savybėmis, jo mintimis, įsitikinimais ar ketinimais (Aliukonienė, 2013, p. 22).

LAT išaiškino, kad *„piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi teismų praktikoje aiškinamas kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens savo tarnybinės padėties, įstatymais ir kitais teisės aktais suteiktų teisių, pareigų ir įgaliojimų panaudojimas arba nepanaudojimas priešingai tarnybos interesams, jos veiklos principams, esmei ir turiniui. Šios nusikalstamos veikos esmė pasireiškia tuo, kad nors valstybės tarnautojas formaliai veikia kaip kompetentingas asmuo, tačiau iš tikrųjų jo veika yra nesuderinama su tarnybos interesais, nes ja pažeidžiami pagrindiniai valstybės tarnybos principai ir iškraipoma tarnybinės veiklos esmė, turinys, menkinamas konkrečios valstybinės institucijos ir pačios valstybės autoritetas“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje). *„Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi padaromas aktyviais veiksmais (vienais atvejais šis nusikaltimas padaromas tiesiogiai pasinaudojant turimais tarnybiniais įgaliojimais ar kompetencija, kitais atvejais – nusikalstama veika padaroma darant poveikį kitų subjektų neteisėtai veiklai tarnyboje) arba neveikimu, t. y. neatlikimu veiksmų, kurie, tinkamai atliekant savo pareigas ir įgaliojimus, buvo būtini.“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Tuo tarpu kita veika, LAT praktikoje aiškinama taip: *„BK 228 straipsnio 1 dalyje nurodyta alternatyvi veika – įgaliojimų viršijimas – aiškinama kaip įstatymais ir kitais teisės aktais valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui suteiktų įgaliojimų ribų peržengimas. Įgaliojimų viršijimas padaromas tik neteisėtu veikimu ir paprastai pasireiškia veiksmais, kurie priklausė kitų institucijų ar įstaigų kompetencijai; veiksmais, kuriems atlikti reikalingas specialus sprendimas ar leidimas, veiksmais, kurie nebuvo būtini ir kuriuos atlikti buvo galima tik įstatyme ar kitame teisės akte nustatytais atvejais“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje). *„BK 228 straipsnio prasme galima viršyti tik tuos įgaliojimus, kurie priskiriami valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens kompetencijai, dėl to kvalifikuojant tarnybos įgaliojimų viršijimą reikia nustatyti asmens teises, įgaliojimus ir jų pobūdį“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Lyginant šias dvi veikas darytinos išvados: Pirma, piktnaudžiauti tarnybine padėtimi galima aktyviais veiksmais arba neveikimu, o tarnybinių įgaliojimų viršijamas įvykdomas tik neteisėtu veikimu. Antra, įgaliojimų viršijamo atveju būtina nustatyti kokius konkrečiai įgaliojimus viršijo kaltininkas, šiuo atveju reikia nustatyti kaltininko teisinį statusą, kad būtų aišku kokie įgaliojimai buvo viršyti. Kaltinimas tarnybinių įgaliojimų viršijimų turi būti grindžiamas konkrečiomis nuorodomis į pažeistas atitinkamų aktų normas ir nuostatas (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 102). Tuo tarpu piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi kaltininko veika yra formaliai teisėta (pagal tarnybos įgaliojimus jis gali atlikti atitinkamus veiksmus), tačiau ja pažeidžiami tarnybos interesai, principai, turinys, menkinamas tarnybos prestižas ir autoritetas. Vadinasi piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi nebūtinai turi būti susijęs su norminių aktų, reguliuojančių valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiklą, draudimų pažeidimais. Šiuo atveju nebūtina nustatyti konkretaus norminio akto draudimo pažeidimo (Bereikienė *et al.*, 2017, p. 214). Trečia, įgaliojimų viršijimo atveju yra išskiriama kuo paprastai pasireiškia ši veika, o būtent veiksmais: kurie priklausė kitų institucijų ar įstaigų kompetencijai; veiksmai kuriems buvo reikalingas specialus sprendimas ar leidimas, o pastarieji veiksmai buvo atlikti be jų; veiksmai kurie nebuvo būtini ir kuriuos atlikti buvo galima tik įstatyme ar kitame teisės akte nustatytais atvejais. Tai pat veiksmai kurie priskiriami aukštesnes pareigas einančių darbuotojų kompetencijai, kolegialios institucijos kompetencijai ir veiksmai, kurie yra visiškai uždrausti (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 102). Piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi, situacija priešinga, kuo pasireiškia piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi nėra konkrečiai įvardijama. Ketvirta, norint kvalifikuoti piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi turi būti nustatyti, kad atitinkami įgaliojimai buvo panaudoti priešingai tarnybos esmei, principams, turiniui, kai tuo tarpu viršijant įgaliojimus galima ir siekiant pozityvaus tikslo.

Autoriaus nuomone, piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ar įgaliojimų nusikalstamų veikų turinys lengvai suprantamas kaip neteisėtas elgesys, kadangi piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi pažeidžiama tarnybos esmė formaliai teisėtais veiksmais, o viršijant įgaliojimus atliekami veiksmai kurie neįeina į atitinkamo kaltininko teisinį statusą⁷.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad piktnaudžiavimo nusikaltimo sudėčiai apskritai būdingas abstraktumas, jo, ko gero, visiškai išvengti neįmanoma. Normos abstraktumas

⁷ Toliau objektyvieji veikos požymiai bus analizuojami neišskiriant piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ir įgaliojimų viršijimų sudėčių. Autoriaus nuomone jos yra pakankamai panašios, todėl tolesnės analizės rezultatai gali būti taikomi tiek vienai, tiek kitai veikai.

pasireiškia tuo, kad ji nelabai konkrečiai atsako į esminį klausimą, kuo šis nusikaltimas skiriasi nuo drausminio nusižengimo (Fedosiuk, 2012, 1229 p.).

Konkretus elgesys pripažįstamas nusikalstamu – įrašomas į baudžiamąjį įstatymą, remiantis tam tikrais objektyviais kriterijais. Vienas iš jų yra veikos teisinio apibūdinimo atitikimas *nullum crimen, sine lege* principui (Švedas *et al.*, 2019, p. 43 – 44). *Nullum crimen sine lege certa* principas bendriausiu požiūriu reiškia, kad nusikalstamos veikos požymiai baudžiamajame įstatyme turi būti tiksliai ir aiškiai apibrėžti. Atsižvelgiant į tai, pagrindiniai *nullum crimen sine lege certa* principo elementai yra nusikalstamos veikos požymių *tikslumas* ir *aiškumas*. Tikslus – iki smulkmenų atitinkantis; smulkiai nusakomas; nedarantis nukrypimų; taiklus. Aiškus – lengvai suvokiamas, suprantamas. (Veršekys, 2012b, p. 200 – 201). Autorius pradeda analizę nuo tikslumo elemento.

LAT praktikoje išskirtinos „*situacijos, kai valstybės tarnautojas pažeidžia bendro pobūdžio teisės aktus (pvz., Valstybės tarnybos įstatymą, Policijos veiklos įstatymą), bet dažniau asmuo, be šių teisės aktų reikalavimų, pažeidžia specialius teisės aktus, susijusius su konkrečias pareigas einančio valstybės tarnautojo įgaliojimais.*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vadinasi kvalifikuojant piktnaudžiavimą identifikuojami bendro pobūdžio aktai ir specialaus pobūdžio aktai: „*Būtent nagrinėjamoje byloje teismai nustatė, kokius bendro pobūdžio teisės aktus bei kokius specialius teisės aktus, kurie susiję su konkrečias pareigas einančio valstybės tarnautojo įgaliojimais, L. K. pažeidė kaip valstybės tarnautoja*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Bendro pobūdžio reikalavimų laikymasis vertinamas atsižvelgus į abstrakčius kriterijus. Pavyzdžiui Lietuvos Respublikos policijos įstatymo 27 straipsnio 1 dalyje (Lietuvos Respublikos policijos įstatymas, 2000) nurodoma, kad pareigūnas turi teisę panaudoti prievartą tik tarnybinio būtinumo atvejais ir tik tiek, kiek to reikia tarnybinėms pareigoms įvykdyti. Pareigūnas naudoti prievartą privalo adekvačiai esamoms aplinkybėms ir proporcingai esamam pavojui, atsižvelgdamas į konkrečią situaciją, teisės pažeidimo pobūdį, intensyvumą ir individualias pažeidėjo savybes. Fizinė prievarta naudojama tik tada, kai psichinė prievarta buvo neveiksminga arba kai, bet koks delsimas kelia pavojų pareigūno ar kito asmens gyvybei ar sveikatai.

Išspręsti piktnaudžiavimo sudėties kvalifikavimo klausimą, pakanka bendro pobūdžio reikalavimų pažeidimų: „*<...> pažymėtina ir tai, kad teisės aktuose, reglamentuojančiuose*

valstybės tarnautojų ar jiems prilygintų asmenų įgaliojimus, jų teises ir pareigas, paprastai neįtvirtinamas tiesioginis draudimas neduoti sau pavaldiems ar kontroliuojamiems asmenims neteisėtų nurodymų. Toks draudimas kyla iš bendrųjų teisės principų, be kita ko, iš teisėtumo principo, o tokio draudimo pažeidimas yra pagrindas taikyti teisinę (taip pat ir baudžiamąją) atsakomybę.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Autoriaus nuomone, jeigu kaltininkas savo veika pažeidžia iš teisės principų kylančius reikalavimus, tai savaime nereiškia ir teisės normose įtvirtinto įpareigojimo pažeidimą. Tačiau kiekvienas teisės normoje įtvirtinto įpareigojimo pažeidimas suponuoja ir kai kurių teisės principų pažeidimą⁸.

Kitą vertus, reikia skirti bendro pobūdžio reikalavimo pažeidimus, nuo deklaruojamų pažeidimų. Pastarieji sukuria vertinimo subjektyvumo grėsmę, todėl, net ir esant smulkiam tarnybiniam pažeidimui, asmenį įmanoma apkaltinti nusikalstamu piktnaudžiavimu. Pakanka aprašyti, kaip smarkiai nukentėjo institucijos prestižas, valstybės tarnybos autoritetas, buvo pažemintas pareigūno vardas ir pan. (Fedosiuk, 2012, 1229 p.).⁹

Sprendžiant piktnaudžiavimo sudėties kvalifikavimo klausimą taip pat vertinami tikslai, kurių siekta sureguliuojant tam tikrus visuomeninius santykius, pabrėžtina jie nebūtinai yra įtvirtinti baudžiamuosiuose įstatymuose: *„Pažymėtina, kad viešųjų paslaugų paskirtis – rūpintis piliečiais ir gyventojais, užtikrinant ekonomiškai racionalų pagrindinius jų poreikius tenkinančių paslaugų teikimą. <...> Byloje nustatyta, kad D. L., vykdydamas susitarimą su V. M. ir D. M., pažeisdamas <...> pirkimo tikslą, reikalaujantį racionaliai naudoti pirkimui skirtas VĮ PMos lėšas <...> pažemino ir sumenkino perkančiosios organizacijos autoritetą, diskreditavo valstybės tarnautojui prilyginto asmens vardą <...> Dėl to pagrįstai konstatuota, kad <...> buvo padaryta didelė žala Lietuvos valstybei“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Atsižvelgus į baudžiamosios bylos aplinkybių visetą, nusikalstamo piktnaudžiavimo pavojingumą lemia reikalavimų nustatytų ne baudžiamuosiuose įstatymuose kiekybė:

⁸ Kadangi teisės principai yra abstraktaus pobūdžio. Pavyzdžiui: *„CPK 150 straipsnio pažeidimas <...> nulėmė ir kitų CPK nuostatų pažeidimą, būtent: dėl dispozityvumo principo (CPK 13 straipsnis) <...> teismo sprendimo, nutarties privalomumo principo (CPK 18 straipsnis) <...> nuosavybės neliečiamumo“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-06-29 nutartis baudžiamojoje byloje).

⁹ Antai jei tik išvardijami teisės principai kuriuos pažeidžia kaltininkas, tačiau nenurodami konkretūs faktai grindžiantys atitinkamų abstrakčių reikalavimų nesilaikymą tada laikoma, kad toks teisinis argumentavimas yra netinkamas. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014-01-07 nutartis baudžiamojoje byloje).

„Būdamas savivaldybės tarybos sekretoriumi, taip pat savivaldybės administracijos Viešųjų pirkimų komisijos nariu, D. K. nesilaikė jam įstatymų nustatytų pareigų. Buvo pažeisti tokie svarbūs įstatymai, kaip Valstybės tarnybos įstatymas, Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas, Valstybės politikų elgesio kodekso reikalavimai, Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos, tai ir yra inkriminuojama kasatoriui.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kitais atvejais, teisės aktų kokybinė charakteristika: „*teismo sprendimo nevykdymas valstybės pareigūnų <...> rodo labai neigiamą požiūrį į valstybėje priimamų teisės aktų vykdymą ir pakerta valstybės ir savivaldybės institucijų autoritetą*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Dabar autorius nagrinės aiškumo aspektą. Pastarasis autoriaus nuomone siejamas su nusikalstamos veikos pavojingumu.

Ignoravus šį kriterijų kyla teisinės problemos. BK kriminalizuoja ne visus iš eilės kėsinimuisis į tam tikrą vertybę, o tik tuos, kurių dėl ypatingo pavojingumo negalima palikti kitų teisės šakų reguliavimui (Fedosiuk, 2014, p. 1080). Baudžiamoji teisė, kuri už draudimo pažeidimą nustato griežčiausią atsakomybę, turi būti orientuota tik į tokį elgesį, kurio pavojingumas asmens, visuomenės ar valstybės egzistencijai nekelia jokių abejonių. Nužudymas, išžaginimas, plėšimas, vagystė ir panašios veikos, kurios baudžiamosios teisės teorijoje įvardijamos kaip „blogis savaime“ (*mala en se*). Daugiausiai diskusijų kelia vadinamųjų blogų dėl draudimo (*mala prohibita*) veikų (Švedas, 2012, p. 16 - 17). Ignoravus pavojingumo kriterijų, galėtų kilti grėsmės, kad asmuo bus patrauktas baudžiamojon atsakomybėn dėl *mala prohibita* (Švedas, 2012, p. 17). Nesant kaltininko veikos pavojingumo, iškiltų grėsmė naudoti baudžiamąją teisę ne kaip paskutinę, bet pirmą priemonę (lot. *sola ratio*), reaguojant baudžiamaisiais įstatymais vos ne į kiekvieną iškilusią socialinę negerovę (Fedosiuk, 2012, 1219 p.). Vadinasi remiantis nusikalstamos veikos pavojingumo koncepcija galima atriboti nusikalstamą piktnaudžiavimą nuo nenusikalstamo. Tačiau kyla klausimas ar to pakanka? Autorius pradeda atsakyti į šį klausimą nuo pavojingumo sampratos.

Veikos pavojingumas apibūdinamas dviem rodikliais: pavojingumo pobūdžiu ir pavojingumo laipsniu. Pavojingumo pobūdis - tai kokybinė veikos charakteristika, kuri daugiausia priklauso nuo nusikaltimo objekto, t. y. teisinių gėrių, į kuriuos kėsinamasi vertingumo. Pavojingumo pobūdžiui turi įtakos ir padarytos žalos turinys. Antai skirsis fizinę arba materialinę žalą sukeliančios veikos pavojingumo pobūdis. Taip pat, pavojingumo

pobūdis priklauso ir nuo kaltės formos. Pavojingumo laipsnis išreiškia kiekybinę veikos charakteristiką - kokio lygio yra šis pavojingumas. Jį lemia daugelis faktorių, tokių kaip: žalos dydis, nusikaltimo padarymo būdas, įrankiai, ir priemonės, laikas, nusikaltimo padarymo motyvai, tikslai, kitos aplinkybės. Teisingas pavojingumo pobūdžio ir laipsnio nustatymas turi didelę įtaką taikant baudžiamuosius įstatymus (Švedas ir kt., 2019, p. 149)¹⁰.

Nusikalstamo piktnaudžiavimo pavojingumo konstatavimas remiantis baudžiamaisiais teisiniais principais kelia teises problemas. Autoriaus nuomone, nusikalstamos veikos kvalifikavimas neturėtų priklausyti, nuo to ar buvo pritaikytos kitos ne baudžiamosios sankcijos. Tai galėtų būti pripažintina baudžiamąja atsakomybę lengvinančia aplinkybe. Absoliutizuojant šį kriterijų galėtų susidaryti sąlygos už piktnaudžiavimą kaltininkams likti deramai nenubaustiems, nes piktnaudžiavimas būtų įvertintas kaip drausminis nusižengimas. (Pakštaitis, 2006, p. 99). Šiuo požiūriu, autoriaus nuomone išsiskiria nuo teismų praktikos, kadangi joje nurodoma, kad tik „iš *principo*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje) drausminės atsakomybės taikymas neeliminuoja baudžiamosios atsakomybės taikymo.

Autoriaus nuomone nusikalstamas piktnaudžiavimas, jeigu baudžiamojoje byloje svarstomas „naudos“ siekimas, turi papildomą „pavojingumo“ ribą, kurią peržengus galima kaltininko veiką kvalifikuoti ne pagal BK 228 straipsnio 1 dalį, o pagal BK 228 straipsnio 2 dalį.

Pagal pavojingumo lygį nusikalstamų veikų sudėtys klasifikuojamos į pagrindines, kvalifikuotąsias ir privilegijuotąsias (Piesliakas, 2009, p. 187). Pagrindinė nusikalstama veikos sudėtis įtvirtinta BK 228 straipsnio 1 dalyje, o 2 dalyje įtvirtinta kvalifikuota nusikalstamos veikos sudėtis. Esminis skirtumas tarp šių sudėčių yra kaltininko „siekimas turtinės ar kitokios asmeninės naudos“. Problemas kelia tiek turtinės naudos siekimas, tiek kitokios asmeninės naudos siekimas. Pirmuoju atveju įstatymų leidėjas nepagalvojo, kad siekiamos turtinės naudos vertė gali būti, kad ir 10 Lt (Fedosiuk, 2012, 1229 – 1230 p.). Kita problema kyla analizuojant „kitokią asmeninę naudą“. Gramatiškai nauda yra suvokiama kaip „naudingas ar geras poveikis arba kažkas, kas turėtų padėti“ (Cambridge Dictionary, 2022). Asmeninis

¹⁰ Autoriaus nuomone šis pavojingumo apibrėžimas nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėčiai yra per siauras, kadangi kvalifikuojant šią veiką remiamasi ir baudžiamaisiais teisiniais principais. Pavyzdžiui *non bis in idem* kriterijus kartu su kitomis baudžiamosios bylos aplinkybėmis sudarė pagrindą manyti teismui, kad kaltininkų veiksmai nesiekė baudžiamajai teisei būtino pavojingumo. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019-04-30 nutartis baudžiamojoje byloje)

reiškia priklausantis asmeniui, susijęs su asmeniu (Žodynas, 2022). Autorius mano, kad gramatiškai aiškinant naudą asmeniui, gali būti bet kokia teigiama, maloni ar norima emocija kylanti kaltininkui, tai yra kai kaltininkas patiria „gerą poveikį“. „Geras poveikis“ skirtingiems asmenims kyla nuo skirtingų situacijų. Vadinasi jei nagrinėjama asmeninė nauda nusikalstamame piktnaudžiavime, tada vien iš įstatymo teksto negalima suprasti kuri nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėtis bus taikoma. Autorius pritaria pozicijai, kad asmeninės naudos siekimas, kaip kvalifikuojantis požymis, neparodo didesnio piktnaudžiavimo pavojingumo ir todėl kritikuotinas (Bereikienė ir *et al*, 2017, p. 226). Taip pat šis reglamentavimas neatitinka teisėkūrai keliamų reikalavimų. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatyme (Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas, 2012) 3 straipsnio, 2 punkto, 6 papunktyje įtvirtintas aiškumo reikalavimas. Pastarasis reiškia, kad teisėkūroje nustatytas teisinis reglamentavimas turi būti logiškas, nuoseklus, glaustas, suprantamas, tikslus, aiškus ir nedviprasmiškas. Pridėti galima ir tai, kad Jungtinių tautų konvencijos prieš korupciją 19 straipsnyje piktnaudžiavimas pareigomis ar tarnybine padėtimi, siejamas su siekimu gauti nepagrįstą atlygį sau ar kitam asmeniui ar subjektui. Vadinasi, darbo autoriaus nuomone, pagal tarptautinius teisės reikalavimus, tokio nusikalstamo piktnaudžiavimo „be siekimo“ gauti naudos negali būti.

Teismų praktikoje BK 228 straipsnio 2 dalis nekvalifikuojama remiantis gramatiniu teisės aiškinimo metodu. LAT praktikoje išaiškinta: *„turtinės ar kitokios asmeninės naudos siekimo požymis neturi būti aiškinamas išplėstai ir kriminalizuojamas. Pagrindinė BK 228 straipsnio 1 dalyje numatyta veikos sudėtis „piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi“ savaimė suponuoja neteisėtos naudos siekimą pasinaudojant tarnybine padėtimi, todėl BK 228 straipsnio 2 dalies, kurią kvalifikuoja siekis turtinės ar kitokios asmeninės naudos, turinys turi būti suprantamas ir aiškinamas siauriau nei BK 228 straipsnio 1 dalyje numatyta naudos siekimas – įstatymo leidėjas ją įtvirtino kaip kvalifikuotą, pavojingesnę veiką. Teismų praktika yra pateikusi turtinės naudos sąvokos turinio išaiškinimus, kurie siejami su konkrečia turtinio pobūdžio nauda ne tik sau, bet ir šeimos nariams bei giminaičiams, paliekant šį sąrašą atvirą (baudžiamoji byla Nr. 2K-153). Kitokios asmeninės naudos samprata teismų praktikoje yra tapatinama su siekiu gauti neturtinio pobūdžio naudos, tačiau vėlgi šio veiką kvalifikuojančio požymio turinys turi būti suprantamas ir aiškinamas siauresne apimtimi nei BK 228 straipsnio 1 dalyje numatyta piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi. Dėl paminėtų priežasčių dvasinio, emocinio turinio nauda, kuri gaunama teikiant pagalbą bei paramą draugui ar kitam asmeniui,*

nors ir neteisėtą, neturi būti suprantama kaip BK 228 straipsnio 2 dalį kvalifikuojantis požymis.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kvalifikuota piktnaudžiavimo sudėtis kvalifikuojama, kai kaltininko veikloje dominuoja daug didesni, negu nekvalifikuoto piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi, pavojingumą atspindintys asmeniniai interesai: *„Pagal nagrinėjamos bylos aplinkybes akivaizdžiai matyti, kad kasatorių V. M. ir V. G. nustatytoje veikloje dominavo daug didesni, negu nekvalifikuoto piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi, pavojingumą atspindintys asmeniniai interesai, o būtent siekimas ne įstatymų numatyta tvarka išspręsti prokurorui V. M. kilusias problemas dėl jo padaryto teisės pažeidimo.*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Išanalizavus nusikalstamo piktnaudžiavimo dispoziciją darytina išvada, kad šios dispozicijos reglamentavimas nėra visiškai tikslus, antai egzistuoja daugybė administracinių teisės aktų, turintys savus principus, paskirtį ir konkrečius reikalavimus. Taip pat ir aiškus. Kadangi nusikalstamos veikos pavojingumo nustatymą lemia daug kriterijų, o būtent teisinio gėrio į kurį kėsinamasi vertingumas, kaltės forma, žalos turinys ir kt. Pažymėtina, kad nėra aišku iš įstatymo teksto kaip atskirti pagrindinę nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėtį nuo kvalifikuotos. Kaltininko veika įvertinama kvalifikuota nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėtimi jeigu nusikalstamoje veikloje dominuoja daug didesni nusikalstamo piktnaudžiavimo pavojingumą atspindintys asmeniniai interesai.

2.3. Padariniai

Žala, kuri atsiranda nusikalstama veika kėsinant į baudžiamojo įstatymo saugomus teisinius gėrius, vadinama nusikalstamais padariniais (Aliukonienė, 2013, p. 23). Nusikalstamo piktnaudžiavimo dispozicijoje padariniai yra „didelė žala“.

Padariniai nusikalstame piktnaudžiavime nebūtinai reiškia kokį nors pokytį išoriniame pasaulyje. Tam tikrais atvejais reali žala kėsinant į teisinį gėrį neatsiranda, bet sukuriama realios žalos grėsmė (Švedas, G. *et al.*, 2019, p. 187). Ši menama žala susijusi su saugiomis baudžiamojo įstatymo saugomų objektų egzistavimo sąlygomis (Abramavičius *et al.*, 2003, p. 177). Vadinasi padarinių atsiradimas, nebūtinai siejamas su objektyviais pakitimais fiziniame pasaulyje. Pavyzdžiui, teisės pažeidėjų veiksmai išoriškai matomų, apčiuopiamų padarinių gali

ir nesukelti. Tokia padėtis susiklosto, kai teisėjas skambina kitam teisėjui ir prašo priimti palankų sprendimą kieno nors atžvilgiu (arba abstrakčiai prašo „pažiūrėti“ tam tikrą bylą). Taip jis trukdo įgyvendinti teisingumą, daro žalą kertinei valstybės saugomai vertybei. Tačiau ar aiškinant gramatiškai tokia žala yra didelė piktnaudžiavimo požiūriu? (Pakštaitis, 2006, p. 99). Analizuojamu atveju buvo pritaikyta teisinė fikcija – kai siekiant vienų ar kitų tikslų, nesamas faktas (reiškinys) visuomenei ar atskiriems jos individams yra pateikiamas kaip tikras, realiai egzistuojantis, nors realiame gyvenime jis (faktas, reiškinys), paprasčiausia neegzistuoja (Panomariovas, 2011, p. 51). Akivaizdu, kad šiuo atveju tik įvardijami arba preziumuojami padariniai, vaizdžiai tariant, iš veikos pobūdžio išvedami padariniai teisėjo mintyse. Realiame pasaulyje veika ir padariniai nėra identiškios sąvokos, viena iš kitos negali būti išvestos. Kokio nors empirinio tyrimo nebuvo atlikta, kad buvo padaryta žala teisingumo vertybei. Galbūt ir be šios veikos visuomenės pasitikėjimas teismų vykdomų teisingumu yra toks mažas, kad papildomos nusikalstamos veikos jau nebegali įtakoti jo dydžio arba atvirkščiai toks aukštas, kad pavienis piktnaudžiavimo atvejis (kiekybinis pokytis) jam negali padaryti jokios įtakos (sukelti kokybinio pokyčio). Jau nekalbant apie tai, kad hipotetinėje situacijoje atlikus visuomenės apklausą, pastaroji būtų laikoma šaltiniu kuriuo negalima remtis aiškinant teisę (Mikelėnienė ir Mikelėnas, 1999, p. 253 – 254). Kitą vertus naudoti teisines fikcijas yra naudinga. Fikcija gali tapti nepamainoma teisine technine priemone, kai nėra kitų galimybių įveikti egzistuojančių teisės normų formalizmą, jų teisinę galią (Panomariovas, 2011, p. 77). Apibendrinus samprotavimą, toks „idealus“ argumentavimas padeda užtikrinti visuomenės saugumą nuo nusikalstamų veikų. Todėl galima klasifikuoti nusikalstamo piktnaudžiavimo padarinius į realaus pobūdžio padarinius ir idealaus pobūdžio padarinius.

Kitą vertus nusikalstamo piktnaudžiavimo padarinių kvalifikavimas turi būti siejamas su realia ir tikra žala. Nusikalstamo piktnaudžiavimo padariniai neturi būti menami. Konstatuojant didelę žalą: „*būtina įsitikinti padarytos žalos tikrumu, įvertinti <...> ir objektyvių aplinkybių visumą, iš kurios galima spręsti, ar BK 228 straipsnyje nurodyti subjektai (valstybė, Europos Sąjunga, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo) patyrė realią žalą dėl valstybės tarnautojo (jam prilyginto asmens) veiksmų*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Autoriaus nuomone, teismams galėtų kilti problemos, jeigu būtų konstatuojama tikrai idealaus pobūdžio žala, kadangi ši savo esme nėra reali. Keistai atrodytų jeigu vien nesant realios žalos fiziniame pasaulyje kaltininkas negalėtų būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Jeigu teisėjas paskambintų kitam teisėjui,

ir prašytų pastarojo priimti pirmajam palankų sprendimą, o paskesnis teisėjas atsisakytų, tada neatsirastų realių padarinių. Jie liktų tik idealūs, bet ar tokia veika pavojinga baudžiamojo įstatymo atžvilgiu? Autorius mano, kad taip. Todėl reali ir tikra žala ir yra nustatoma įvertinus „objektyvių aplinkybių visumą“. Apibendrinus darytina išvada, kad realus ir tikras žalos pobūdis yra santykinio pobūdžio, šis priklauso nuo konkrečių baudžiamosios bylos aplinkybių.

Pažymėtina, kad aprašant nusikalstamo piktnaudžiavimo pasekmes, nereikia pamiršti, kad jos gali liesti kelis subjektus: „*neatkreiptas dėmesys į teismų svarstyto kaltinimo pagal BK 228 straipsnio 1 dalį turinį, kuriame, kaltinant (duomenys neskelbtini) viršininą piktnaudžiavimu, smurto naudojimu prieš sulaikytą asmenį <...> neatspindėti iš nagrinėjamų faktų tiesiogiai išplaukiantys nusikaltimo padariniai, kad galimu piktnaudžiavimu padaryta didelė žala ne tik valstybei, policijos įstaigos autoritetui, bet pirmiausiai ir fiziniam asmeniui*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vadinasi padarinius galima grupuoti į apsiribojančius vienu subjektų ratu ir liečiančius kelius subjektus. Kuo platesnis subjektų ratas, tuo labiau pagrįsta manyti, kad kaltininko veika sukelia didelę žalą.

Taip pat nusikalstamo piktnaudžiavimo padariniai klasifikuojami į turtinio ir kitokio pobūdžio padarinius: „*Taikant BK 228 straipsnį žala suprantama kaip turtinio ar kitokio pobūdžio žala, nuo kurios nukenčia valstybės, juridinio, fizinio asmens ar kito šiame straipsnyje numatyto subjekto turtinė padėtis arba (ir) padaromas neigiamas poveikis jų neturtiniams interesams. Kitokio pobūdžio žala pripažįstama fizinė, moralinė, organizacinė ir kito neturtinio turinio žala, padaryta teisės ginamoms ir saugomoms nematerialioms vertybėms (juridinio asmens reputacijai, valstybės tarnybos autoritetui ir pan.)*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Turtinės žalos atveju problema susijusi ne tiek su jos pobūdžiu, kiek su jos dydžiu, t. y. turtinė žala turi būti ir didelė (Dambrauskienė, 2017, p. 335). Taigi problematika slypi kiekybėje. Diskutuojamas kokia turtinės žalos ribą peržengus, pastaroji laikytina didele. Vertinant turtinės žalos dydį, dabartiniame, t. y. 2000 m. Baudžiamajame kodekse nėra nustatytų aiškių ribų, nuo kada turtinė žala turi būti vertinama kaip didelė, tačiau manytina, kad vis dėlto reikėtų atsižvelgti į 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (1961 m. BK)(Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 1961) 290 straipsnio 4 dalyje įtvirtintą nuostatą, kad „didele žala laikoma, kai turtinė žala valstybei ar kitiems asmenims viršija 250 minimalių gyvenimo lygių (MGL) dydžio sumą (Girdenis, 2006, p. 105). Doktrinoje yra

manoma, kad, tikslinga turtinio pobūdžio žala laikyti tokius atvejus, kai galima nustatyti 150 MGL ir didesnę turtinio pobūdžio žalą (Pakštaitis, 2006, p. 98). „Teismų praktikoje taip pat aiškiai nurodoma, kad didelės žalos požymis nebūtinai yra sietinas tik su turtinės žalos padarymu, turtinė žala pripažįstama didele, jei viršija 250 MGL dydį“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). LAT plenarinė sesija yra pasisakiusi, kad 250 MGL kriterijus, turtinei žalai konstatuoti taikomas „paprastai“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vadinasi šis požymis *de facto* turi formalią 250 MGL ribą taikyti baudžiamajai atsakomybei. Dėl tokio turtinės žalos detalizavimo, galėtų susidaryti sąlygos neturtinę žalą laikyti mažiau reikšmingą nei turtinę inkriminuojant didelės požymį (Pakštaitis, 2006, p. 98). Problematika pasireiškia tuo, kad kartu su turtine žala paprastai yra padaroma ir neturtinio pobūdžio žala (Dambrauskienė, 2017, p. 340). Neatsižvelgus į pastarąją būtų netinkamai įvertintas didelės žalos požymis. Jis būtų įvertintas siaurinamai, neatkreipiant dėmesio į tai, kad piktnaudžiavimu gali būti padaroma ne tik turtinio, bet ir kitokio pobūdžio žala (Dambrauskienė, 2017, p. 339). Tarp materialinės ir nematerialinės žalos rūšių nėra jokio santykio. Nusikalstamos veikos tyrėjas turi nustatyti tokį santykį pats, o tai nėra lengva (Pakštaitis, 2006, p. 96). Kita vertus šis santykis privalo būti nustatytas, kadangi: „*atsižvelgiant į bylos aplinkybes, didele gali būti pripažinta ir mažesnio dydžio turtinė žala*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vadinasi, galima daryti išvadą, kad, padaryta turtinė žala iki 250 MGL yra vertinamasis kriterijus didelei žalai konstatuoti. Kuo didesni turtiniai nuostoliai iki formalios 250 MGL ribos, tuo labiau pagrįsta manyti, kad bus konstatuota didelė žala. Žinoma, tai vertinta atsižvelgiant ir į kitokio pobūdžio neturtinę žalą, todėl žalos pobūdis tokiais atvejais galėtų būti laikomas mišriuoju (turtinis ir neturtinis) (Dambrauskienė, 2017, p. 343).

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad turtinės žalos nustatymas negali būti išvestas iš atitinkamo sandorio vertės, nustatyta turtinė žala turi būti tikra: „*Vertinant turtinės žalos tikrumą, atsižvelgtina į visumą objektyvių veikos padarymo aplinkybių, be kita ko, į tai, kaip buvo panaudotas turtas, kieno interesais veikė asmuo, koks padarytų pažeidimų pobūdis, mastas*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). LAT plenarinė sesija pasisakė, dėl sandorio vertės tapatinimo su patirta turtine žala: „*pažymėtina tai, kad įmonės lėšų sumokėjimas už realiai atliktas tikslines paslaugas, nors ir pažeidžiant teisės aktų nustatytą tvarką (aktuali atveju Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatas),*

savaime nereiškia didelės turtinės žalos padarymo. <...> nustatyta ir tai, kad už realiai atliktas viešųjų ryšių paslaugas buvo sumokėta (PVM sąskaitos faktūros, atliktų darbų perdavimo–priėmimo aktas, sąmatos ir kt.) iš tam skirto bendrovės biudžeto suteiktos paslaugos, ginčo dėl suteiktų viešųjų ryšių paslaugų nėra. Tuo tarpu teismai turtinės žalos padarymą nustatė įvertinę tik R. V. padarytus Viešųjų pirkimų įstatymo pažeidimus, tačiau atskirai nenustatinėjo ir nevertino, kokia reali turtinė žala (tiesioginiai nuostoliai, turėtos išlaidos, negauta nauda ar negautos pajamos) buvo padaryta valstybei.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Toje pačioje byloje, cituojant e3K-7-89-378/2016 civilinę bylą, pasisakyta, kad dėl sandorio patirta turtinė žala, turi būti konstatuojama atsižvelgiant į sutarties pobūdį: „Turtinės žalos realumo aspektu pažymėtina, kad viešojo pirkimo sutartis – atlygintinis sandoris, sprendžiant dėl jo atlygintinumo, vertinama jos ekonominė nauda perkančiosioms organizacijoms ir tiekėjams; tai, kad perkančioji organizacija negauna (ar ne visada gauna) tiesioginės naudos iš viešojo pirkimo sutarties, kaip jos rezultato, ypač kai atlieka viešąsias, įstatymų suteiktas funkcijas, nereiškia, kad sutarties sudarymas jai neturi ekonominės vertės, nes būtent viešojo pirkimo sutarties sudarymas jai leidžia pirmiau nurodytas funkcijas įgyvendinti“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje). Toliau, LAT plenarinė sesija teigia: „Nagrinėjamoje byloje yra konstatuoti Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatų pažeidimai, tačiau nustatyti ir kiti teisiškai reikšmingi faktai – viešųjų ryšių paslaugos realiai suteiktos, už šias paslaugas atsiskaityta iš bendrovės biudžeto rezervo lėšų komunikacijai, taigi faktinis viešųjų ryšių paslaugų teikimas jau yra įvykęs, šis sandoris sukėlė tam tikrus materialius (faktinius) padarinius, <...> Nagrinėjamoje byloje išvada dėl didelės turtinės žalos valstybei padaryta formaliai, atsietai nuo visumos įvertinus tik tą aplinkybę, kad UAB „V.R.“ be sutarties buvo sumokėta 3 127 625,08 Lt (905 822,83 Eur) (su PVM), tačiau nebuvo nustatyta suteiktų paslaugų atitiktis jų paskirčiai, jų suteikimo laikas (iki referendumo ar po jo) ir kitos realios žalos klausimams spręsti reikšmingos aplinkybės.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vadinasi, net ir turtinės žalos vertinimas savyje talpina neturtinius ir abstrakčius kriterijus.

Net ir esant padarytai žalai konkrečiu laiko momentu, jei vėlesniu laiko momentu nustatoma, kad išnyko žala, laikomasi nuomonės, kad turtinės žalos nėra padaryta: „Asmeniui inkriminuojant turtinės žalos padarymą kaip BK 228 straipsnio 1 dalyje numatyto nusikaltimo sudėties požymį, būtina nustatyti, kad buvo padaryta CK 6.249 straipsnio 1 dalyje nurodyta

žala, o ne žala tam tikru momentu (kaip skundžiamame nuosprendyje nurodė apeliacinės instancijos teismas). Šiuo atveju tai būtų kaltinime nurodytos pinigų sumos netekimas (praradimas). Tos sumos neteisėtas sumokėjimas avansu už darbus, kurie buvo atlikti vėliau (kad ir gerokai pažeidžiant sutarties terminus), nėra tų pinigų praradimas (žala).“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kitą vertus, jei nusikaltimas baigtas, net ir padarius prielaidą, kad buvusi žala konkrečiu momentu išnyko, atitinkami veiksmai yra laikomi padarytos žalos atlyginimu, o ne aplinkybe šalinančia didelės žalos požymį: „Kolegijos manymu, nekelia abejonių teismo išvada, kad A. K. veikė siekdamas turtinės naudos, nes savo tarnybinius įgaliojimus jis panaudojo tam, kad užvaldytų AB „K“ pinigus. Išvados apie tai nepaneigia kasatoriaus aiškinimas, kad jis grąžino pinigus AB „K“, nes jo nusikaltimas buvo baigtas, kai įgijo galimybę elgtis su AB „K“ pinigais savo nuožiūra. Dėl šios priežasties visi po nusikaltimo padarymo sekę A. K. veiksmai gali būti vertinami tik kaip padarytos žalos atlyginimas.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Neturtinė žala laikoma „fizinė, moralinė, organizacinė ar kito neturtinio pobūdžio žala, padaryta teisės ginamoms ir saugomoms nematerialioms vertybėms“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. sausio 4 d. teismų praktikos apibendrinimo apžvalga). Taigi priešingai nei turtinės žalos atveju, čia problematika siejama su kokybe. „Neturtinio pobūdžio žala paprastai pripažįstama didele, jeigu ji patiriama dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimo, jei sumenkinamas valstybės ar kitų institucijų autoritetas, sutrikdomas darbas. Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimas, valstybės tarnybos autoriteto sumenkinimas ar kiti esmingai žalingi padariniai paprastai pripažįstami didele žala ne tik tarnybai ar asmeniui, bet ir valstybei.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vadinasi, ne bet kokie kylantys iš veikos padariniai yra vertinami kaip didelė žala. Turi būti nustatyti „esmingai žalingi“ padariniai.

„Įstatymas ir teismų praktika nepateikia universalių kriterijų, kaip nustatyti tokios žalos dydį, nes neturtinio pobūdžio žala turi ne konkrečią materialinę, o abstrakčią nematerialinę formą, todėl itin svarbus vertinamasis aspektas“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vertinant neturtinės žalos požymį kylą grėsmė įvertinti jį per plačiai, kas reiškia, kad jis neturi būti konstatuotas remiantis

tik abstrakčiais argumentais (Dambrauskienė, 2017, p. 339)¹¹. LAT nurodė, kad „neturtinės didelės žalos požymis yra vertinamasis, jis negali būti be turinio, vien apibrėžtas abstrakčiomis frazėmis apie valstybės ir juridinių asmenų autoriteto, reputacijos, prestižo menkinimą, kompromitavimą, pagrindinių valstybės principų pažeidimą“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Netinkamas teisinis argumentavimas kai: „apskųstoje apeliacinės instancijos teismo nutartyje didelės neturtinės žalos požymis konstatuotas formaliai, pagrįstas tik turtinės žalos padarymo, R. V. einamų pareigų ir viešųjų pirkimų sritį reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų faktu“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Didelė neturtinė žala gali būti konstatuota tik įvertinus faktinių aplinkybių visetą: „sprendžiant dėl didelės neturtinės žalos kilimo valstybės tarnautojui (jam prilygintam asmeniui) pažeidus viešųjų pirkimų sritį reguliuojančius teisės aktus, aktualu įvertinti byloje nustatytų aplinkybių visumą, be kita ko, minėtų pažeidimų pobūdį ir priežastis, išsiaiškinti, ko iš tiesų buvo siekiama minėtais veiksmais; ar jiems yra būdingas korupcinis pobūdis, savanaudiški tikslai; ar realiai suteiktos įsigytos paslaugos (atlikti darbai), ar jų kaina yra aiškiai per aukšta; kaip minėti veiksmai vertintini proporcingumo, racionalumo aspektu“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Apibendrinus turtinės ir neturtinės žalos specifiką, galima sakyti, kad jos yra tarpusavyje susietos sąvokos. Visų pirma, netgi nustačius atitinkamo „galimai pavojingo“ sandorio vertę didesnę negu 250 MGL, tai dar savaime nereiškia, kad tokios veikos padariniai bus laikomi didelė žala. Šiuo atveju remiantis neturtiniais kriterijais, tokiais kaip atitinkamo sandorio pobūdžiu (pvz. vykdant viešuosius pirkimus perkančioji organizacija negauna (ar ne visada gauna) tiesioginės naudos) ir pan., nebūtinai bus galima daryti išvadą, kad padaryta didelė žala, net ir tuo atveju jei atitinkamo sandorio vertė viršija teismų praktikos išaiškintą *de facto* formalią 250 MGL ribą turtinei žalai konstatuoti. Kitą vertus, net ir esant turtinei žalai mažesnei, negu 250 MGL, atsižvelgus į neturtinius kriterijus, yra galimos situacijos, kai konstatuojama „didelė žala“.

¹¹ Taip pat dėl abstraktaus neturtinės žalos pobūdžio, pastarąją mėginama inkriminuoti bet kokia kaina: „Tik baigus įrodymų tyrimą teisme ir jį atnaujinus teismo nutartimi dėl neaiškaus turtinės žalos dydžio, supratęs, kad teismas mažins padarytos turtinės žalos dydį ir to galimai nepakaks apkaltinamajam nuosprendžiui priimti, prokuroras pateikė teismui prašymą pakeisti kaltinimą, inkriminuojant papildomai didelės neturtinės žalos padarymą“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020-03-06 nutartis baudžiamojoje byloje).

Išanalizavus LAT praktiką autorius išskiria šiuos pagrindinius kriterijus darančius įtaką „didelės žalos“ požymio kvalifikavimui¹²:

- 1) Rezonansas visuomenėje kylantis dėl kaltininko veikos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje);
- 2) Fizinė žala¹³ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje);
- 3) Psichinis smurtas panaudotas prieš nukentėjusį¹⁴ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje);
- 4) Santykis su kitomis neteisėtomis kaltininko veikomis. *„Neturtinio pobūdžio žala paprastai yra pripažįstama didele, jeigu valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens piktnaudžiavimas yra susijęs su nusikalstamos veikos, ypač tyčinės, padarymu“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje)¹⁵;

¹² Verta paminėti, kad nagrinėjami kriterijų reikšmė priklauso baudžiamosios bylos aplinkybių, antai esant daug vertinamųjų kriterijų, kurie iš formalaus požiūrio galėtų grįsti didelės žalos nebuvimą, konstatuojama „didelė žala“: *„didelė žala valstybei gali būti padaroma veiksmais, kurie trunka ir trumpą laiką, kuriais nepažeidžiamos fizinį asmenų teises ir laisvės, kurie nėra plačiai nušviečiami žiniasklaidos priemonėse, nesuteikia rezonanso visuomenei, tačiau kurie <...> pažeidžia verslo tvarką, viešuosius interesus“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015-12-29 nutartis baudžiamojoje byloje).

¹³ LAT teigia, kad pareiga: *„tinkamai paaiškinti asmens, kuriam atimta laisvė ar kuris susidūrė su teisėsaugos pareigūnais, kūno sužalojimų atsiradimą, iš dalies tenka paties pareigūnams, kurių žinioje būdamas (ar susidūręs su kuriais) asmuo patyrė sužalojimus“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020-11-13 nutartis baudžiamojoje byloje). Vadinasi nekaltumo prezumpcijos principas, tais atvejais kai fizinį smurtą panaudoja pareigūnai yra menkesnės apimtys nei kituose baudžiamuose bylose. Svarstytinas klausimas ar toks pareigūnų traktavimas nepažeidžia lygiateisiškumo principo. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, kad *„Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys ar jų grupės būtų traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ar ir tokios apimtys skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinimas“* (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas). Kitą vertus policijos pareigūnas savo darbe privalo vadovautis specialiaisiais policijos pareigūno veiklą reglamentuojančiais aktais. Todėl galima daryti išvadą, kad nevienodas traktavimas galėtų būti pateisinimas. Darbo autoriaus nuomone, toks argumentas netinkamas, kadangi specialieji teisės aktai skirti įgyvendinti, būtent tuose specialiuose aktuose numatytus tikslus. Pastariesiems įgyvendinti turėtų pakakti civilinės arba drausminės atsakomybės įgyvendinimo, jeigu nepavyktų įrodyti baudžiamajame procese, kad kaltininkas panaudojo fizinį smurtą prieš nukentėjusįjį. Baudžiamosios sankcijos intensyviausiai varžo asmens teises, todėl bet kokia teisinio vertinimo klaida, šiuolaikinės humanistinės valstybės atžvilgiu turi būti netoleruojama. Perkelti įrodinėjimo našta kaltininkams, atsirastų prielaidos patraukti kaltininkus baudžiamajon atsakomybėn, esant pagrįstoms abejonėms dėl šių asmenų veikų neatitikimo baudžiamajam įstatymui.

¹⁴ Derėtų skirti psichinį smurtą nuo įkalbėjimų. Pastarieji įvertinami kaip *„neprofesionaliai atliekama įtariamojo apklausa“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016-11-22 nutartis baudžiamojoje byloje).

¹⁵ Santykis su kitomis neteisėtomis veikomis nenustatinėjamas formaliai ir atsietai nuo kitų baudžiamosios bylos aplinkybių. Antai autoriaus nuomone, tokia situacija kai kaltininkas atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės yra pavojingesnė negu kai apskritai kaltininko veiksmai nepripažįstama nusikalstami. Tačiau LAT praktikoje atleidus kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės už BK 300 straipsnio 1 dalies veiką sudarančią sutaptį su nusikalstamu piktnaudžiavimu, kaltininko veiksmai nebuvo įvertinti kaip nusikalstamas piktnaudžiavimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019-02-26 nutartis baudžiamojoje byloje) ir priešingai nutraukus ikiteisminį

- 5) Santykis su kitų asmenų nusikaltimais¹⁶ arba sąlygų kitiems asmenims daryti nusikaltimus sudarymas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje) arba sąlygų daryti teisės pažeidimus sudarymas kitiems asmenims (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje);
- 6) Kaltininko pareigos. Pareigų įtaką kvalifikuojant „didelės žalos“ požymį priklauso nuo pastarųjų reikšmingumo ir vietos hierarchinėje sistemoje: „*Priklausomai nuo valdžios institucijos jurisdikcijos, kompetencijos, hierarchinės padėties valdžios sistemoje, taip pat – atitinkamos valdžios institucijos pareigūno ar tarnautojo įgyvendinamų funkcijų reikšmingumo, veikos pobūdžio ir turinio, keliami reikalavimai tai veiklai, atsakomybės lygmuo nėra vienodas. <...> Nagrinėjamu atveju nuteistojo A. S., kaip Seimo nario, statusas valstybės valdymo sistemoje – itin reikšmingas, jo atstovaujama institucija Seimas vykdo valstybės valdžią <...> Akivaizdu, kad minėtos aplinkybės liudija didesnę veiksmų pavojingumo laipsnį*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje) Nusikalstamos veikos pavojingumą didina aplinkybė, kad pačiam kaltininkui yra nustatyta pareiga užtikrinti iš teisės kylančių reikalavimų laikymąsi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje);
- 7) Asmenų kuriems daromas poveikis nusikalstama veika užimamos pareigos. Antai teisėjui daromas poveikis nusikalstamu piktnaudžiavimu laikomas tinkama teisinio argumentavimo priemonė didelės žalos požymio pagrindimui: „*<...> neteisėtas kasatorės prašymas buvo skirtas kitai teisėjai, kuri taip pat įpareigota laikytis ne tik BPK reikalavimų (nagrinėjant prašymą dėl suėmimo), tačiau ir teisėjų etikos reikalavimų <...> darytina išvada, kad teisėjo piktnaudžiavimas tarnyba asmeninei naudai gauti padaro didelę žalą valstybei*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje);

tyrimą dėl mažesnės nei 1 MGL nusikalstamos veikos dalyko vertės pagal BK 183 straipsnio 1 dalį, kaltininko veika vis tiek buvo kvalifikuota kaip nusikalstamas piktnaudžiavimas. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018-10-16 nutartis baudžiamojoje byloje).

¹⁶ Nebūtina įrodyti koks konkretus asmuo atliko nusikalstamus veiksmus: „*Tai, kad šioje byloje nebuvo nustatyti pažeidimai, susiję su neteisėtu gabenimu per valstybės sieną akcizinių prekių, nereiškia, kad realiai toks nusikaltimas nebuvo padarytas ar kėsintasi jį padaryti. Juk cigaretės buvo rastos, įtariamieji sulaikyti nusikaltimo vietoje. Tai, kad nepavyko įrodyti sulaikytųjų asmenų kaltės, neturi įtakos R. K. padarytų veiksmų baudžiamajam teisiniam vertinimui*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020-05-10 nutartis baudžiamojoje byloje).

- 8) Liudininkų ar nukentėjusiųjų ar kitų asmenų pozicija arba nuomonė arba įspūdis: „<...> apklausti teisme liudytojai patvirtino, kad, gaunant materialinę paramą, niekada šios paramos nesiejo nei su Seimo nario V. M., nei su jo partijos reklamavimu, ir tokių prašymų nebuvo. <...> kolegija neturi pagrindo nesutikti su teismų išvadomis, kad tokie V. M. veiksmai nėra nusikalstami“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje). „Pagrįsdamas didelės žalos požymį, apeliacinės instancijos teismas visiškai pagrįstai atkreipė dėmesį į tai, kad: <...> 4) E. V. ir kitų bendrininkų veiksmai taip pat leido konkursų nelaimėjusiems asmenims susiformuoti nuomonę, kad galima neteisėtais būdais laimėti konkursus organizuojamus AB „L.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

2.4. Priežastinis ryšys

Kasacinėje praktikoje, piktnaudžiavimo bylose pakankamai retai nagrinėjama priežastinio ryšio problematika, nepaisant to siekiant visapusiško piktnaudžiavimo sudėties pažinimo, autorius mano, kad tikslinga išnagrinėti ir šį būtinaį piktnaudžiavimo požymį.

Žmogus tik tada gali atsakyti už atsiradusią žalą, kai žala buvo jo veikos pasekmė, t. y. kada tarp jo padarytos veikos ir atsiradusių padarinių pasekmių yra priežastinis ryšys. (Abramavičius *et al.*, 2003, p. 180). Fiziniame pasaulyje priežastinis ryšys, tai toks santykis, kuris atsiranda tarp dviejų vienu metu vykstančių arba vienas po kito einančių įvykių, kai pirmasis įvykis (priežastis) sukelia kitą (pasekmę). Pavyzdžiui esant gaisrui būtinai atsiranda dūmai. Šiuo atveju gaisras yra dūmų priežastis (Britannica, 2022). Teisėje priežastinis ryšys turi būti pažintas naudojantis specifiskai teisei (neretai tik baudžiamajai) pritaikytomis priežastinio ryšio nustatymo teorijomis ar jų atmainomis (Žalnieriūnas, 2021, p. 255).

Skiriamas teisinis ir faktinis priežastinis ryšys. Nustatant faktinį priežastinį ryšį taikytina būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė (be šios sąlygos nebūtų kilę padariniai)¹⁷.

¹⁷ Pavyzdžiui: „vertinamo kultūros paveldo objekto praradimą pirmiausia lėmė gaisrai, pastato demontavimas, netinkamas jo likučių saugojimas <...> Bylos duomenys nepatvirtina kaltinimo pozicijos, kad jeigu kaltinamieji nebūtų pritarę statybos projekto projektiniams pasiūlymams, vertinimas paveldo objektas (pastatas) būtų atstatytas“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021-04-15 nutartis baudžiamojoje byloje).

Vertinant faktinio priežastinio ryšio buvimą nustatinėjama ar tiesioginis, ar sudėtingas (netiesioginis) priežastinis ryšys, kai kaltininko veiksmai tiesiogiai arba netiesiogiai nulemia pavojingų padarinių atsiradimą (Žalnierūnas, 2021, p. 213). Vertinant netiesioginį priežastinį ryšį svarbu, kiek reikšmingos sąlygos buvo nusikalstamiems padariniams atsirasti. Todėl, net ir esant fizine prasme netiesioginiam priežastiniam ryšiui, tai nebūtinai reiškia, kad tokį ryšį konstatuos teismas.

Pavyzdžiui: „*Tačiau kiti apeliacinės instancijos teismo nurodyti argumentai, kad tarp antstolio D. B. veiksmų priimant patvarkymą dėl P. Š. V. paieškos ir neteisėto jo laisvės suvaržymo, kurią neteisėtai suvaržė policijos pareigūnas, nėra tiesioginio priežastinio ryšio ir antstolio kaltės, yra pagrįsti ir teisingi. <...> Byloje yra duomenys, kad pagal Asmenų paieškos instrukciją policijos pareigūnui vykdant antstolio patvarkymą dėl skolininko paieškos, toks asmuo būdavo sulaikomas ir pristatomas į policijos įstaigą apklausai. Tačiau tokia praktika 2010 m. rudenį pripažinta neteisėta, nes pagal CPK nuostatas paieškomas skolininkas negali būti sulaikomas ir pristatomas į policijos įstaigą, jis gali būti tik apklaustas dėl teismo sprendimo nevykdymo priežasčių, apie gyvenamąją bei darbo vietas ir įteiktas šaukimas atvykti pas paieškos vykdytoją (t. 3, b. l. 115-120)“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Žiūrint grynai iš filosofinio mąstymo perspektyvos, pastebime, kad kaltininko D.B. veiksmai sudarė sąlygas Policijos vykdomam pristatymui į policijos įstaigą. Tačiau šiuo atveju šis netiesioginis priežastinis ryšys neturi teisinės prasmės, kadangi tiesioginė skolininko pristatymo į policijos įstaigą priežastis buvo policijos veiksmai.*

Kitais atvejais, pakanka indelio į nusikalstamos veikos padarymą, kitaip tariant netiesioginio priežastinio ryšio, nors akivaizdu, kad kaltininko veika nebuvo vienintelė nusikalstamų padarinių priežastis: „*Kasaciniame skunde nurodoma, kad, atlikus matavimus, byla buvo perduota Panevėžio apskrities viršininko administracijos žemės tvarkymo departamento Panevėžio rajono žemėtvarkos skyriui. Būtent šis skyrius pagal kompetenciją turėjo patikrinti, ar žemės sklypo ribos atitinka teritorijų planavimo dokumentais suformuotas žemės sklypo ribas, o nustatęs trūkumus, bylą turėjo grąžinti vykdytojui. Nuteistosios L. K. nuomone, ši aplinkybė ne tik eliminuoja jos tyčią siekiant pakeisti sklypų ribas, tačiau panaikina ir nusikalstamos veikos, numatytos BK 228 straipsnio 1 dalyje, sudėties buvimą jos veiksmuose, nes tarp L. K. veiksmų ir kilusių padarinių negali būti konstatuotas tiesioginis priežastinis ryšys. Šiuo atveju byloje turėjo būti nustatytas jos susitarimas su teritorinio*

žemėtvarkos skyriaus atitinkamu pareigūnu, kurio kompetencijai priklausė bylos (matavimų teisėtumo) patikrinimas, nes nesudarius tokio susitarimo nuteistajai inkriminuojamas tikslas – pakeisti sklypų ribas – negalėtų būti pasiektas. <...> Pažymėtina, kad šioje byloje L. K. neteisėti veiksmai iš tiesų turėtų būti vertinami ne izoliuotai, bet atsižvelgiant ir į kito atsakingo asmens – I. K. – vaidmenį. I. K. šioje byloje, nors ir nepripažinta L. K. bendrininke, tačiau taip pat nuteista už piktnaudžiavimą, nes, eidama Panevėžio apskrities viršininko administracijos žemės tvarkymo departamento Panevėžio rajono žemėtvarkos skyriaus vyresniosios specialistės pareigas, nepatikrinusi atliktų kadastrinių matavimų teisėtumo, jų pagrindu ėmėsi neteisėtų veiksmų, įteisinančių žemės sklypų ribų pakeitimus. Taigi pagal nustatytas aplinkybes nukentėjusiesiems padarytą žalą lėmė visų nuteistųjų veiksmai. Tačiau tai, kad teismo nuosprendyje nenustatytas nusikalstamas susitarimas tarp nuteistųjų, nepaneigia kiekvieno jų indėlio į žalos atsiradimą.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Neabejotina, kad ir esant neteisėtiems L. K. veiksams, bet esant I. K. teisėtiems veiksams, žalingi padariniai nebūtų atsiradę. Šiuo atveju, netiesioginis priežastinis ryšys pripažintas teisiškai reikšmingu. Kitą vertus skirtumas nuo LAT 2K–104/2013 bylos yra tas, kad tiesioginė nusikalstamų padarinių priežastis – I.K. veiksmai pripažintini nusikalstami.

Vadinasi ne kiekvienas faktinėje situacijoje esantis netiesioginis priežastinis ryšys laikytinas teisišku reikšmingu, teisinį reikšmingumą nustato teismas konkrečioje nusikalstamo piktnaudžiavimo byloje. Šiuo atveju teismams reikalinga itin išvystyta teisinė sąmonė. Antai gynėjai gina nuo kaltinimų kaltininką, aprašdami tiesioginį priežastinį ryšį kaip teisiškai nereikšmingą netiesioginį priežastinį ryšį: „Vaizdo įrašo, kuriame užfiksuota nuoga nukentėjusioji, įkėlimas, neturint nukentėjusiosios G. B. sutikimo, į „Facebook Messenger“ grupę „(duomenys neskelbtini)“ buvo, kaip nustatyta bylos proceso metu gautais ir teismo posėdyje išnagrinėtais įrodymais, tiesioginė su P. K. veiksmu (įkėlimu) susijusi ir būtinoji (bylos proceso metu nenustatyta kitų alternatyvių šio vaizdo įrašo platinimo šaltinių) sąlyga. Kai šis vaizdo įrašas buvo įkeltas į „Facebook Messenger“ grupę „(duomenys neskelbtini)“, jis tapo prieinamas daugiau kaip 50 interneto adresatų, todėl, atsižvelgiant į vaizdo įrašė užfiksuotos informacijos intymumą ir reikšmę nukentėjusiajai, šis veiksmas sukėlė pavojingus baudžiamajame įstatyme nustatytus padarinius, nepriklausomai nuo to, kieno iniciatyva ir veiksmis ši informacija vėliau išplito iš „Facebook Messenger“ grupės „(duomenys neskelbtini)“ į kitas viešai naudojamas visuomenės informavimo

priemonės. „Facebook Messenger“ grupės „(duomenys neskelbtini)“ naudojimas policijos sistemoje įstatymais ar poįstatyminiais teisės aktais nebuvo reglamentuotas. Taigi, kasatoriaus argumentai, kad nenustačius šaltinio, iš kurio vėliau (jau po tokios informacijos įkėlimo į susirašinėjimo ir pokalbių grupę) į viešumą išplito vaizdo įrašas su apsinuoginusia nukentėjusiaja, nėra galimybės nuteistojo veiksmų sieti su kilusiais padariniais, neturi jokios nei faktinės, nei teisinės reikšmės veikos kvalifikavimui.“ Šiuo atveju nuotrauka pažeidžianti nukentėjusios teises, buvo patalpinta sistemoje, kur 50 žmonių turėjo prieigą prie pastarosios nuotraukos. Vien tai jau laikytina baudžiamojo įstatymo požiūriu pavojingais padariniais, be to akivaizdu, kad jeigu kaltininkas nebūtų patalpinęs į sistemą nukentėjusios nuotraukos, tada nebūtų kilę baudžiamojo įstatymo atžvilgiu pavojingi padariniai. Vadinasi, nebūtų buvę ir tiesioginio priežastinio ryšio (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kitas ryšys yra teisinis. Analizuojant teisinį priežastinį ryšį, vertinama, ar kaltininko veiksmai sukūrė pavojingą situaciją, kuri buvo aktyvi ir nepasibaigusi iki pat pavojingų padarinių atsiradimo momento (Žalnierius, 2021, p. 213). Vadinasi esant šiam ryšiui tam tikrų padarinių atsiradimą gali lemti ne kaltininko veiksmai, o kitų asmenų veiksmai, gamtos jėgos, gyvūnai ir pan.

Šiuo atveju iš subjektyvių nusikalstamos veikos požymių preiumuojamas priežastinis ryšys: „reikšminga ir tai, kad V. K. savo veiksmais siekė paveikti baudžiamojo proceso, kuriame buvo sprendžiamas jos sūnaus kardomosios priemonės skyrimo klausimas, eigą. Taigi, net ir nustačius, kad kardomoji priemonė – suėmimas – buvo paskirta, nepaisant kasatorės prašymo, tai nepaneigia kasatorės veika padarytos didelės neturtinės žalos.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vertinant faktinę priežastinio ryšio sampratą, jei kardomoji procesinė prievartos priemonė būtų paskirta ne dėl kaltininkės veiksmų, tada laikytina, kad nėra priežastinio ryšio, tačiau šiame įvykyje buvo sudaryta „pavojinga situacija“, kuri galėjo lemti žalingus padarinius teisės saugomoms vertybėms. Deja, kartais esant akivaizdžiam piktnaudžiavimui nesiremiamas teisinio priežastinio ryšio teorija, konkrečiai - remiamasi faktinio priežastinio ryšio teorija. Antai kaltininko parodymas tarnybinio pažymėjimo siekiant išvengti baudžiamosios atsakomybės nelaikytinas piktnaudžiavimu, dėlto, kad tai negalėjo daryti įtakos jo neteisėtų veiksmų atskleidimui: „Pagal teismų nustatytas aplinkybes, A. R. veiksmai kertant beržą tiesiogiai nesusiję su jo, kaip pareigūno, statusu ar įgaliojimais. Šie veiksmai neatitinka

nepriekaištingai ir etiškai besielgiančio pareigūno veiklos standartų, tačiau savaime neteikia pagrindo spręsti, kad A. R. siekė piktnaudžiauti tarnyba. Tai pirmosios ir apeliacinės instancijų teismuose akcentavo ir valstybinį kaltinimą palaikęs prokuroras, atsisakęs kaltinimo pagal BK 228 straipsnio 2 dalį ir prašęs A. R. išteisinti. Teisėjų kolegija pažymi, kad A. R. policininko pažymėjimą rodė būdamas netikėtai užkluptas nukentėjusiosios H. G. bei su ja buvusių liudytojų, ir tokie A. R. veiksmai niekaip negalėjo turėti įtakos jo padarytų neteisėtų veiksmų atskleidimui, nes tuo metu apie A. R. veiksmus jau buvo pranešta policijai. Bylos įrodymų visuma nepatvirtina, kad rodydamas policininko pažymėjimą H. G. A. R. būtų siekęs turtinės ar kitokios asmeninės naudos.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tokiu būdu kaltininkas išvengė baudžiamosios atsakomybės už piktnaudžiavimą.

Kvalifikuojant piktnaudžiavimą remiamasi teisinio ir faktinio priežastinio ryšio teorijomis. Faktinio priežastinio ryšio teorijoje išskiriamas tiesioginis priežastinis ryšys ir netiesioginis. Ne kiekvienas netiesioginis priežastinis ryšys laikytinas teisiškai reikšmingu nusikalstamo piktnaudžiavimo byloje. Taikant skirtingas priežastinio ryšio teorijas atsietai nuo baudžiamosios bylos aplinkybių, daromas skirtingos teisinės išvados. Teisingas priežastinio ryšio teorijos pritaikymas priklauso nuo teisėjo išvystytos teisinės sąmonės.

3. NUSIKALSTAMO PIKTNAUDŽIAVIMO SUBJEKTYVIEJI POŽYMIAI

3.1. Subjektas

Kiekvieną žmogų, ir padariusį nusikalstamą veiką, apibūdina daugybė požymių, iš kurių teisiškai reikšmingi ne visi. Pagrindinis subjekto požymis yra amžius (Piesliakas, 2009, p. 318).

BK 13 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad pagal baudžiamąjį įstatymą atsako asmuo, kuriam iki nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo buvo suėję šešiolika metų. Todėl už piktnaudžiavimą gali atsakyti ne mažiau kaip šešiolikos metų sulaukęs asmuo¹⁸.

BK 228 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad už piktnaudžiavimą atsako ir juridinis asmuo. Vadinasi piktnaudžiavimo subjektu gali būti ir juridinis asmuo.

Be amžiaus, kiti požymiai, apibūdinantis nusikalstamą veiką padariusį ir trauktiną baudžiamojon atsakomybėn asmenį, gali turėti reikšmę vertinant, ar yra nusikalstamos veikos sudėtis tik tam tikrais atvejais. Tai gali būti labai skirtingi kaltininką apibūdinantis požymiai, tačiau visi įvardijami bendru terminu – specialaus subjekto požymiai. (Piesliakas, 2009, p. 318). Pastarieji būdingi piktnaudžiavimo sudėčiai. Egzistuoja formalieji specialaus subjekto požymiai įtvirtinti BK 230 straipsnyje (autorius nuomone papildomas požymis atrandamas ir teismų praktikoje) ir vertinamieji.

Pirmiausia aptariamas kriterijus, kuris neminimas įstatyme, tačiau jį galima išvelgti teismų praktikoje. Pagal jį turėtų būti konstatuota, kad kaltininko neteisėti veiksmai privalo būti tiesiogiai susieti su jo kaip pareigūno ar jam prilyginto asmens statusu ar įgaliojimais: *„Pagal teismų nustatytas aplinkybes, A. R. veiksmai kertant beržą tiesiogiai nesusiję su jo, kaip pareigūno, statusu ar įgaliojimais. Šie veiksmai neatitinka nepriekaištingai ir etiškai besielgiančio pareigūno veiklos standartų, tačiau savaime neteikia pagrindo spręsti, kad A. R. siekė piktnaudžiauti tarnyba“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

¹⁸ Kitą vertus fizinio asmens galėjimas būti nusikalstamos veikos subjektu gali būti siejamas su tam tikra įstatymų nustatyta pareiga, kurios atsiradimas lemia tai, kad asmuo turi būti sulaukęs daugiau nei 18 metų (Švedas, G. ir kt., 2019, p. 224). Vadinasi, situacijos kai už nagrinėjamą nusikaltimą traukiami baudžiamojon atsakomybėn 18 metų ir jaunesni kaltininkai yra hipotetinės.

Teismas, pripažindamas, kad kaltininkas yra valstybės tarnautojui prilygintas asmuo, turi nurodyti ir baudžiamosios bylos duomenimis pagrįsti, pagal kokį konkretų iš BK 230 straipsnio 3 dalyje numatytų alternatyviųjų požymių asmuo prilyginamas valstybės tarnautojui. (Abramavičius ir Švedas, 2016, p. 225) Pagal BK 230 straipsnio 3 dalį, valstybės tarnautojui prilyginto asmens statusas siejamas su dviem būtinaisiais požymiais: 1) darbu arba pareigų ėjimu kitais įstatyme nustatytais pagrindais privačiame ar viešajame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje arba vertimuisi profesine veikla; ir 2) tam tikrų įgaliojimų - administracinių, teisės veikti juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu arba teikti viešąsias paslaugas - turėjimu.

Taip pat pagal BK 230 straipsnio 3 dalį arbitras arba prisiekusysis gali būti pripažintu piktnaudžiavimo sudėties subjektu.

2014 metais, LAT plenarinė sesija valstybės tarnautojui prilyginamo asmens sąvoką susiejo ne tik su BK 230 straipsnyje įtvirtintais formaliais požymiais, bet ir su asmens padarytų veiksmų reikšmingumu valstybės tarnybai ar viešiesiems interesams. (Abramavičius ir Švedas, 2016, p. 217 – 220). Sprendžiant klausimą, ar asmuo BK 230 straipsnio prasme laikytinas valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu, nepakanka vien tik to, kad toks asmuo formaliai atitinka BK 230 straipsnio 3 dalyje įvardytus požymius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Vadinasi, norint konstatuoti, kad kaltininkas yra valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, reikia nustatyti, kad šis atlikdamas atitinkamus veiksmus susietus su valstybės tarnyba: 1) dirba su viešaisiais interesais susietoje struktūroje ir 2) kaltininkas turi turėti administracinius įgaliojimus atitinkamoje struktūroje arba galimybę teikti viešąsias paslaugas. Šie požymiai laikytini formaliais. Taip pat turi būti nustatyta, kad tokia asmens veikla yra susijusi su viešojo intereso užtikrinimu¹⁹. Šis formalus požymis nustatomas, kai:

- juridinis asmuo atlieka dalį savivaldybės funkcijų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje);
- nustatoma įmonės socialinė paskirtis, pavyzdžiui juridinio asmens veikla susieta su valstybės skiriama parama neįgaliųjų užimtumui didinti;
- reikalavimai juridiniam asmeniui kyla iš norminio teisės akto (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje);

¹⁹ Viešojo interesus nustatomas įvertinant kriterijų visumą, pavyzdžiui: „*Viešasis interesus nustatomas vertinant visą įmonės veiklą apskritai*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017-01-10b nutartis baudžiamojoje byloje).

- jeigu asmens veikla liečia ne tik atskiros asmenų (visuomenės) ar verslo grupės interesus, bet ir plačiąja prasme, visos valstybės piliečių interesus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje);
- viešo intereso konstatavimas priklauso nuo objekto svarbos valstybei į kurią kėsinasi kaltininkas: „Pažymėtina, kad valstybės finansų sistemos stabilumas, kaip viena iš valstybės gyvavimo sąlygų yra viešasis interesas, kurį privalo užtikrinti valstybė.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Nenustatomas jeigu:

- teikiamos patalpų nuomos paslaugos privatiems subjektams (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje);
- jeigu nusikalstamais veiksmais turtinė žala buvo padaryta privačiam ūkio subjektui tai savaime nereiškia, kad taip buvo pažeisti viešieji interesai;
- jeigu kaltininko veiksmai įvertinti baudžiamuoju teisiniu aspektu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

3.2. Subjektyvioji pusė

3.2.1. Kaltė

Baudžiamojoje teisėje nėra kaltės apskritai. Vadinasi reikia žinoti, ką įrodinėti. Kaltę nustatinėjant baudžiamosiose bylose turi būti nustatyta kaltė forma ir turinys (Piesliakas, 2009, p. 352). Piktnaudžiavimas padaromas tyčine kaltės forma turinčia dvi rūšis, o būtent tiesiogine ar netiesiogine tyčia (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). BK 15 straipsnio 2 dalies 2 punkte nustatyta, kad laikoma, kad kaltininkas veikė tiesiogine tyčia jeigu šis asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti šiame kodekse numatyti padariniai, ir jų norėjo. Tuo tarpu, BK 15 straipsnio 3 dalyje nustatyta netiesioginės tyčios apibrėžtis, o būtent netiesioginė tyčia yra jeigu nusikalstamą veiką darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti šiame kodekse numatyti padariniai, ir nors jų nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems atsirasti.

Kaltės formos nustatymas – būtinas kaltės pažinimo etapas, bet jo nepakanka, kad būtų galima vertinti žmogaus poelgį iš baudžiamojo įstatymo pozicijų bei tirti, nagrinėti

baudžiamąsias bylas, kvalifikuoti padarytą veiką. Siekiant teisingai ir tinkamai taikyti įstatymus, būtinas dar vienas žingsnis – detalizuoti kaltės formą. Kaltės formos, nustatytos BK specialiosios dalies straipsnyje, detalizavimas – tai kaltės turinio nustatymas (Piesliakas, 2009, p. 355). Kaltininko kaltės turinį sudaro ne apskritai tyčia, o konkrečių veiksmų, aplinkybių, galimų pasekmių ir t. t. atspindys kaltininko sąmonėje. Pagal konkretų tyčios turinį galima atriboti nusikaltimus turinčius netgi vienodą kaltės formą (Apanavičius ir Pavilionis, 1983, p. 103). Kaltės turinys skirtingas netgi tarp nusikalstamo piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi veikos ir tarp įgaliojimų viršijimo veikos, o būtent:

Piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi subjektyviai pusei būdingi tam tikri psichiniai momentai: 1) kaltininkas suvokia savo veikos pavojingumą, t. y. supranta, kad pažeidžia atitinkamus tarnybą reglamentuojančius įstatymus, kitus teisės aktus; 2) supranta, kad taip panaudodamas savo tarnybinių padėčių ar ja pasinaudodamas veikia priešingai tarnybos interesams; 3) numato, kad dėl tokios veikos neišvengiamai atsiras (arba yra reali galimybė (didelė tikimybė) atsirasti) didelė žala valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai ar juridiniam arba fiziniam asmeniui. Taigi kaltininkas supranta veikos padarinių pobūdį ir laipsnį. 4) kaltininkas nori ir siekia tokių savo veikos padarinių ar sąmoningai leidžia jiems kilti.

Įgaliojimų viršijimo subjektyvioji pusė apibūdinama tyčia (tiesiogine arba netiesiogine). Kaltininkas: 1) suvokia, kad jo veiksmai yra pavojingi ir peržengia kompetencijos, įgaliojimų ribas; 2) numato, kad dėl tokio jo elgesio neišvengiamai atsiras arba realiai gali atsirasti didelė žala valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai ar juridiniam arba fiziniam asmeniui; 3) nori tokių padarinių, arba jei ir nenori, sąmoningai leidžia ar netrukdo jiems atsirasti (Abramavičius ir kt., 2010, p. 105 – 106).

Pažymėtina, kad piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ir įgaliojimų viršijimo tyčios turinys skiriasi tuo, kad piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi pakanka, kad kaltininkas supranta savo veikos pavojingumą, kai tuo tarpu kitos veikos tyčios turinyje, kaltininkas turi suvokti ne tik, kad veiksmai pavojingi, bet ir peržengia kompetencijos ar įgaliojimų ribas. Kitą vertus, tyčiai konstatuoti piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi atveju būtinas kaltininko suvokimas, kad šis veikia priešingai tarnybos tikslams, kai tuo tarpu viršijus tarnybos įgaliojimus, netgi ir turint pozityvų - tarnybos įgaliojimus atitinkanti tikslą, bus laikoma, kad jis veikė tyčia.

Tiesiogiai fiksuoti, ar kaltininkas suvokė reikšmingas išorines faktines aplinkybes (pvz., nusikalstamos veikos dalyko) ypatybes, suprantama, neįmanoma (Bikelis, 2007, p. 62).

Netgi negalima sureikšminti kaltinamojo parodymus, kuriais pripažįstami pareikšti kaltinimai, šie parodymai gali būti dėl įvairių priežasčių neobjektyvūs (Goda, Kazlauskas ir Kuconis, 2011, p. 187). Kaltininko kaltės turinys nustatomas ne vien tik kaltininko prisipažinimu padarius nusikalstamą veiką, išaiškinimu, kaip jis suvokė ir įvertino savo daromų veiksmų ar neveikimo pobūdį, padarinius, kokios paskatos nulėmė nusikalstamos veikos padarymą ir kokių padarinių šia veika buvo siekiama. Kaltės forma, rūšis, jos turinys, t. y. subjektyvūs (vidiniai, psichiniai) nusikalstamos veikos požymiai, be nurodytų aplinkybių nustatomi tiriant, įvertinant ir išorinius (objektyviuosius) nusikalstamos veikos požymius (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 105). Taigi šių psichinių procesų eiga galima išaiškinti tik objektyvių duomenų pagalba. (Apanavičius ir Pavilionis, 1983, p. 99). Kaltės turinys konkrečioje kaltininko veikoje nustatomas analizuojant faktines aplinkybes. Aplinkybės iš kurių nustatomas tyčios turinys doktrinoje grupuojamos į tris dalis:

- 1) Aplinkybės, kurios apibūdina veikos pobūdį. Tai nusikaltimo padarymo priemonės, įrankiai, būdai. Tai pat atsižvelgiama ir į veikimo pobūdį (veikos intensyvumą, veiksmų vienkartiškumą ar daugkartiškumą), jų apimtį ir pan. ir į kaltininko elgesį prieš padarant nusikaltimą, jo darymo metu ir po nusikaltimo padarymo (Apanavičius ir Pavilionis, 1983, p. 99 – 101). Jų pavyzdžiai LAT praktikoje:
 - kaltininko sutikimu vykdyti aiškiai neteisėtą reikalavimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje);
 - kaltininko veiksmų nukrypimu nuo įprasto standarto atitinkamomis aplinkybėmis, pavyzdžiui: „*neadekvačios automobilių vertinimo žirklys, kai automobilių nustatyta muitinė vertė skiriasi nuo realios keletą ir keliolika kartų*“; (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje);
 - itin skubiai atliekami veiksmai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje);
 - melagingas pranešimas apie aiškiai nebūtą nusikaltimą ir melagingų parodymų davimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje);
 - kai neinformuojama apie aplinkybes, apie kurias turima pareigą informuoti: „*A. G. <...> tyčia neinformavo, kad UAB G naudojasi žeme be nuomos sutarties ir*

todėl neturi pirmumo teisės išsinuomoti žemės“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 5 d.);

- veiksmų sistemingumas²⁰: *„pareigūnų netinkamas savo pareigų atlikimas buvo ne pavienis atvejis, o sistemingas muitinės procedūrų pažeidimas, kad patys automobiliai net nebuvo pristatyti į muitinės postą, padarė išvadas dėl kaltės formos. Nustatytomis bylos aplinkybėmis teismas pagrindė tyčios požymį“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje).“.*

2) Aplinkybes, kurios apibūdina konkrečią nusikaltimo padarymo situaciją. Tai kaltininko ir nukentėjusiojo tarpusavio santykiai ir nusikaltimo padarymo vieta, laikas, būdas ir pan. (Apanavičius ir Pavilionis, 1983, p. 99 - 101):

- teisinio apibrėžtumo nebuvimas: *„kasaciniuose skunduose esantys teiginiai ir argumentai nepagrindžia išvados, kad V. K. ir L. Č. vertinami tarnybiniai veiksmai buvo nulemti tyčios veikti priešingais tarnybai interesais, o ne objektyviai susiklosčiusios ir gana prieštaringos situacijos, susijusios su minėtu valstybės saugomo kultūros paveldo objektu <...> konservacinės žemės paskirties nustatymas vertinamų įvykių metu nebuvo aiškus ir nebuvo jokių vidinių taisyklių arba metodinių reikalavimų, kaip ir kada tai daryti“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje);*
- darbo sąlygos: *„D. V. veikoje nėra <...> tyčios. <...> Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Vidaus audito skyriaus ataskaita, kurioje nurodyta, kad Kretingos rajono pataisos inspekcijoje vietoje trijų pareigūnų šiuo metu dirba tik vienas, todėl labai padidėjo ten dirbančios pareigūnės darbo krūvis.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje).*

3) Aplinkybes, apibūdinančios kaltininką ir asmenybės charakteristikos (Apanavičius ir Pavilionis, 1983, p. 99 - 101):

- kaltininko aiškus žinojimas tam tikrų juridinių faktų: *„Nuteistosios tiesioginę tyčią patvirtina ta aplinkybė, kad antstolė, kaip ji pati pripažino, aiškiai žinojo, jog skolininko R. M. turtui (žemės sklypai) teismo nutartimis dėl*

²⁰ Pastarasis kriterijus taip pat padeda atriboti kaltės formas

laikinių apsaugos priemonių – turto arešto – pagrindu Turto arešto aktų registre buvo įregistruotas areštas.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje)²¹;

- *laiko tarpas kurį užima pareigūnas vykdydamas tam tikras pareigas: „<...> teismas taip pat iš esmės teisingai atskleidė L. V. kaltės turinį nurodydamas, kad L. V., kaip pareigūnė, šį darbą dirbo jau apie trejus su puse metų, žinojo baudžiamojo proceso reikalavimus savo veiklos srityje, buvo supažindinta su darbo nuostatais bei taisyklėmis, suvokė bei suprato savo veikos (neveikimo, tarnybinių funkcijų realaus neatlikimo) pavojingumą“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje);
- *kaltininko užimamų pareigų pobūdis: „<...> Be kita ko, atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad T. V. buvo statutinis valstybės tarnautojas, dirbo specifinėje darbovietėje, kurioje turėjo būti pasiruošęs suvaldyti, išspręsti nuolat kylančias konfliktines situacijas be fizinės prievartos priemonių, o smurtines prievartos priemones naudoti tik kraštutiniais atvejais.“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje);
- *kuo aukštesnės pareigos, tuo mažiau kitų argumentų kaltei konstatuoti pakanka: „<...> atsakomybės taikymas liečia Seimo narį (veiksmų atlikimo metu), t. y. atstovą institucijos, leidžiančios įstatymus, bei turintį įstatymų leidybos iniciatyvos teisę (Konstitucijos 67, 68 straipsniai), ir susijęs su veiksmis, kuriais Seimo narys tiesiogiai įgyvendino savo konstitucines teises bei pareigas. Šios aplinkybės leidžia konstatuoti suvoktą ir sąmoningą įstatymo pažeidimą bei reikalauti iš tokio subjekto įstatymus atitinkančio elgesio. Dėl to, priešingai nei teigia kasatorius A. S., apeliacinės instancijos teismas, darydamas išvadas dėl jo kaltės, visiškai pagrįstai atsižvelgė į jo kaip Seimo nario patirtį, pareigas, taip pat išsilavinimą (aukštąjį teisinį) ir*

²¹ Pažymėta, kad žinojimas turi būti aiškus, priešingu atveju kaltininko veika negali būti įvertinta kaip tyčinė, antai nuteistas: „žinojo, kad UAB „DA“ jo vadovaujamai įmonei turi skolų, pasirašydamas laidavimo sutartį, jis nepasidomėjo atidžiau, kokia yra tikroji UAB „DA“ turtinė situacija, nepasidomėjo atidžiau „finansine būkle“, „neįvertino bendrovės turimų skolų jo atstovaujamai bei kitoms bendrovėms“, neatspindi tyčinės kaltės turinio <...> Teismas tyčinę kaltę motyvavo netinkamais teiginiais“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013-10-10 nutartis baudžiamojoje byloje).

pan.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje)²².

Aukščiau pateiktų kriterijų sąrašas nėra baigtinis. Kiekvieno kriterijaus reikšmė, priklausomai nuo baudžiamosios bylos aplinkybių gali kisti. Autoriaus nuomone reikšmingiausi kriterijai yra kaltininko veiksmų neatitikimas įprastam standartui ir kaltininko pareigos.

Taip pat autorius daro išvadą, kad kaltė nusikalstamame piktnaudžiavime dažniausiai nustatoma atsižvelgus į objektyvius požymius. Vaizdžiai tariant teismas redukuoja kaltininko kaltę į objektyvius nusikalstamos veikos požymius.²³ Kadangi tiesiogiai fiksuoti, ar kaltininkas suvokė reikšmingas išorines faktines aplinkybes (pvz., nusikalstamos veikos dalyko) ypatybes, suprantama, neįmanoma (Bikelis, 2007, p. 62). Šią išvadą tai pat pagrindžia šis LAT išaiškinimas: „BK 228 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas nusikaltimas padaromas tiesiogine arba netiesiogine tyčia. Apie kaltės buvimą asmens padarytoje veikoje bei jos formą dažniausiai sprendžiama pagal objektyvius padarytos veikos požymius.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

3.2.2. Motyvas ir tikslas

Motyvas – kiekvieno sąmoningo, valingo žmogaus poelgio vidinis, psichinis stimulus šaltinis. Tikslas – tai subjekto suvokiami, norimi, galimi jo veikos padariniai, įsivaizduojamas veikos rezultatas, kurį pasiekus baigtusi veika. Tikrovėje egzistuoja kiekvienos nusikalstamos veikos motyvas ir tikslas. Vis dėlto aprašant nusikalstamas veikas baudžiamajame įstatyme motyvas ir tikslas nurodomi tik retais atvejais (Švedas, G. ir kt., 2019, p. 272 ir 273).

Lingvistiškai skaitant BK 228 straipsnio 1 dalį pastebime, kad už tarnybinių įgaliojimų viršijamą kaltininko veikos tikslas piktnaudžiavimo kvalifikavimui neturėtų turėti jokios

²² Derėtų paminėti, Hiumo dėsnį – iš privalomybės negalima išvesti esamybės ir atvirkščiai. Pavyzdžiui iš teiginio, kad stalas turi būti juodas, neišplaukia, kad jis toks yra (Mackuvienė, 2011, p. 98). Todėl tam tikras išvardijamas, ką asmuo turi daryti, dar nebūtinai suponuoja faktą, kad asmuo turėjo atitinkamą tyčios turinį. Autoriaus nuomone, įvardijimas asmens pareigų, galėtų būti laikomas vienu iš papildomų kriterijų nustatant kaltininko tyčios turinį, tačiau esminės ar lemiančios reikšmės pastarasis kriterijus neturi turėti. Kadangi intuityviai galima suvokti, kad užimantis tam tikras pareigas (ypatingai aukštas) asmenys, nesant pagrįstų abejonių, gali suvokti savo veikos pavojingumą.

²³ Redukcionizmas tai tokia ideologija, kai viena teorija ar fenomenas aiškintinas kita teorija ar fenomenu. Pavyzdžiui biologijos mokslo sąvokos aiškintinos fizikos ar chemijos mokslo sąvokomis (Internet Encyclopedia of Philosophy, 2022).

reikšmės. Kaltininko neigiamos paskatos šiuo atveju galėtų lemti baudžiamosios atsakomybės individualizavimo klausimus. Kitą vertus šie samprotavimai yra teorinio pobūdžio. Teismų praktikoje, sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už tarnybinių įgaliojimų viršijimą klausimus taip pat analizuojamos kaltininko veikos tikslas: „*Apeliacinės instancijos teismas, nurodęs, kad V. S. fizinį smurtą panaudojo siekdamas ne užkardyti teisės pažeidimą, bet atkeršyti nukentėjusiajam už jo automobilio apšlapinimą, motyvuotai konstatavo, kad tokia veika nesiderina su policijos pareigūno tarnybine veikla, daro didelę žalą visos Lietuvos policijos autoritetui. tai leido teismams konstatuoti, kad pareigūno suduoti smūgiai buvo pakankamai stiprūs*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi nusikalstamos veikos subjektyviosios pusės požymis – tikslas, laikoma tinkama teisinio argumentavimo priemonė, net ir tarnybinių įgaliojimų viršijimo problematikoje.

Analizuojant kitą alternatyvią veiką įtvirtintą BK 228 straipsnyje – piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi, darytina išvada, kad šiuo atveju tarnybiniai įgaliojimai naudojami „piktam“. Vadinasi šiuo atveju nusikalstamos veikos tikslas turėtų būti nustatinėjamas. Tokia išvada darytina ir teismų praktikoje: „<...> *piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi kaip nusikalstamos veikos koncepcija baudžiamojoje teisėje suponuoja išvadą, kad valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo veikia priešingais tarnybai interesais dėl korupcinių ar kitų panašių paskatų, rodančių akivaizdų nesąžiningumą atliekant tarnybines pareigas. Tačiau byloje nėra jokių duomenų, iš kurių būtų galima spręsti apie kokį nors kaltinamųjų suinteresuotumą veikti nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugai priešingais tikslais, pvz., korupcinius susitarimus ar derybas dėl veikimo žemės sklypo savininkų naudai ir pan.*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Vertinant kvalifikuotą sudėtį įtvirtintą BK 228 straipsnio 2 dalyje, pastebime, kad už šį straipsnį kaltininkas atsako tada, kai šis piktnaudžiavo tarnybine padėtimi ar viršijo tarnybinius įgaliojimus siekdamas asmeninės ar kitokios naudos. Vadinasi nusikalstamos veikos tikslas privalo būti nustatytas kvalifikuotame piktnaudžiavime.

Nusikalstamos veikos subjekto vidinių paskatų, konkrečiai – tikslo nebuvimas padeda atriboti kaltės rūšis BK 228 straipsnio 1 dalyje: „*Nagrinėjamoje byloje, kaip aptarta, teismai nenustatė nuteistųjų tikslo sukelti BK 228 straipsnio 1 dalyje numatytus padarinius, t. y. sąmoningai padaryti valstybei didelę turtinę žalą, diskredituoti valstybės tarnybą, kurioje dirbo ar pan., tačiau byloje nustatyta, jog privalėdami atlikti įvežamų automobilio tikrinimą,*

nustatyti tikrąją importuojamų automobilių vertę ir teisingai apskaičiuoti mokesčius, bet elgdamiesi priešingai – neapžiūrėję automobilių, ir jų, net nesant pateiktų tikrinti, dokumentuose nurodydami sumažintą importuojamų automobilių vertę kaip sugadintų, nuteistieji neabejotinai suprato, kad tokiais veiksmais sukels neigiamas pasekmes – sudarys sąlygas kitiems asmenims importuoti prekes be nustatyto prekių muitinio patikrinimo, išvengti mokesčių, tuo bus sumenkintas Lietuvos muitinės prestižas, autoritetas bei diskredituotas muitinės pareigūno vardas, tačiau šių pasekmių kilimui buvo abejingi. Todėl pagal byloje teismų nustatytas aplinkybes, jie šias veikas padarė veikdami netiesiogine tyčia.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Išanalizavus kaltininko vidines paskatas atirbojamos kaltės formos: *„Teismas, atkreipęs dėmesį į tai, kad nenustatytas joks konkretus muitinės inspektorės tokio elgesio motyvas, nustatė, kad I. B. veikoje galima įžvelgti tik netinkamą tarnybos pareigų atlikimą“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kitą vertus, LAT praktikos požiūris į kaltininko vidines paskatas yra nevienareikšmiškas. LAT teigia: *„Veikos motyvai ir tikslai nėra būtini piktnaudžiavimo sudėties požymiai, tačiau kaltininko elgesio paskatų analizė svarbi jo tyčios turiniui nustatyti, taip pat išvadai, kad asmuo, be kita ko, suvokė savo veiksmus kaip priešingus valstybės tarnybos interesams.“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vadinasi šiuo atveju motyvas ir tikslas, netgi tarnybinių įgaliojimų viršijamo situacijoje galėtų būti laikomos reikšmingomis aplinkybėmis nustatinėjant būtinąjį nusikalstamos veikos požymį – tyčią. Antrą vertus ši išvada turėtų būti laikoma sąlyginė, kadangi motyvas ir tikslas, yra tik fakultatyvus piktnaudžiavimo sudėties požymiais: *„Sutiktina su prokuroro kasacinio skundo argumentais, kad konstatuojant BK 228 straipsnio 1 dalies požymius motyvas ir tikslas yra neįrodinėtinos aplinkybės, o apeliacinės instancijos teisėjų kolegija vis vien nepagrįstai prie privalomai įrodinėtinų aplinkybių priskyrė aplinkybes, reikšmingas motyvo ir tikslo įrodinėjimui. Tai, kad motyvas ir tikslas yra tik fakultatyvūs BK 228 straipsnio 1 dalies požymiai, apie tai pasisako ir kasacinė praktika“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kitu atveju, net ir esant pozityviam tikslui – siekiant išvengti nuostolių savivaldybei ir esant kitiems nusikalstamos veikos pavojingumą suponuojantiems kriterijams²⁴, laikytina, kad

²⁴ Įskaitant ir neigiamą tikslą, antai viena veika galima siekti kelių tikslų, iš kurių vieni teigiami, o kiti neigiami. Jeigu kaltininkai formaliai įvardija vieną iš veikos tikslų kaip teigiamą (pvz. „siekimas išvengti nuostolių

šis kaltininko tikslas nesuponuoja nusikalstamos veikos požymių nebuvimo kaltininko veikoje: „Č. D. nuteistas pagal BK 228 straipsnio 1 dalį už tai, kad piktnaudžiavo tarnyba <...> teismai, aptardami didelės žalos požymio buvimą Č. D. veikoje, pažymėjo, kad nors nuteistasis ne kartą savo skunde akcentuoja, jog veiksmai, organizuojant papildomus viešuosius pirkimus, buvo daromi siekiant išvengti nuostolių savivaldybei, tačiau svarbus tokių veiksmų įvertinimas platesne, būtent viešosios, visuomeninės opinijos, pasitikėjimo savivaldos institucijomis prasme. Akivaizdu, kad tokie savivaldybės tarnautojų veiksmai, kai klastojami dokumentai, vyksta fiktyvūs viešieji pirkimai, kurių metu laimėtoju pripažįstama įmonė, o jos akcininkas yra savivaldybės meras ir jo šeimos nariai, visuomenės, fizinių asmenų, juridinių asmenų, kurie jau dalyvavo ar ateityje ruošiasi dalyvauti viešųjų pirkimų konkursuose, vienareikšmiškai vertinami neigiamai ir tai ypač žlugdo pasitikėjimą savivaldos institucijomis bei pačia valstybe.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Apibendrinus diskusiją apie kaltininko vidines paskatas, galima teigti, kad šių nustatymas turėtų būti būtinas piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi atvejais ir kvalifikuoto piktnaudžiavimo atveju. BK 228 straipsnio 1 dalies viršijamų tarnybinių įgaliojimų atveju, priešingai, šiuo atveju vidinės paskatos - tik gali lemti nusikalstamos veikos kvalifikavimą. Kitą vertus, tarnybinių įgaliojimų viršijamo atveju, teismų praktikoje, neigiami arba teigiami nusikalstamos veikos subjekto motyvai arba tikslai gali būti laikomi tinkama teisinio argumentavimo priemone nusikalstamam piktnaudžiavimui kvalifikuoti. Taip pat vidinių paskatų analizė padeda atskirti kokia kaltės rūšimi ar forma kaltininkas veikė. Sudaromos prielaidos atriboti kvalifikuotą piktnaudžiavimą nuo pagrindinės piktnaudžiavimo sudėties.

savivaldybei“), tačiau veika atliekama „piktam“, tada autorius mano, kad kaltininko veika atitinka nusikalstamo piktnaudžiavimo požymius.

IŠVADOS

1. Nusikalstamo piktnaudžiavimo dispozicija yra alternatyvioji. Pirmoji veikia tai piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi. Antroji – tarnybinių įgaliojimų viršijimas. Antrosios veikos aprašymas neatitinka straipsnio pavadinimo. Kadangi piktnaudžiauti, lingvistine prasme, reiškia daryti kažką „piktam“. Tarnybinius įgaliojimus galima viršyti siekiant ir pozityvaus tikslo.
2. Kiekvienas korupcijos atvejis savyje talpina piktnaudžiavimą. Ne kiekvienas piktnaudžiavimas laikomas korupciniu.
3. Piktnaudžiavimo nusikaltimo sudėtyje vertinamuoju požymiu nėra vien tik „didelė žala“. Kvalifikavimą atliekančių subjektų subjektyvi įtaka pasireiškia ne tik nustatinėjant „didelės žalos“ turinį, bet ir nustatant kitų požymių turinį.
4. Piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ar įgaliojimų viršijimo nusikalstamų veikų turinys aiškiai suprantamas kaip neteisėtas elgesys. Piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi pažeidžiama tarnybos esmė formaliai teisėtais veiksmais. Viršijant įgaliojimus atliekami veiksmai, kurie neįeina į atitinkamo asmens teisinį statusą.
5. Nusikalstamas piktnaudžiavimas yra blanketinė norma, todėl būtina tiksliai nurodyti specialiuosius ir bendruosius teisės aktų reikalavimus, kuriuos kaltininkas pažeidė.
6. Kaltininko veikoje gali būti piktnaudžiavimo nusikaltimo sudėties požymiai jeigu kaltininko veikia pasireiškia ne tik konkretaus draudimo įtvirtinto drausminiuose įstatymuose pažeidimu, bet ir pakenkimu tarnybos esmei. Jeigu pakenkiama tik tarnybos esmei tada nenurodoma kokį konkretų draudimą kaltininkas pažeidė. Nurodomi pažeidžiami tarnybos principai.
7. Drausminių įstatymų reikalavimų nesilaikymo nepakanka kaltininko veiką įvertinti kaip nusikalstamą piktnaudžiavimą. Drausminė atsakomybė nėra tapati baudžiamajai. Drausminis piktnaudžiavimas nuo nusikalstamo skiriasi tuo, kad pastarasis yra pavojingas baudžiamojo įstatymo atžvilgiu.
8. Nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėties požymių aprašymas yra ydingai suformuluotas baudžiamajame įstatyme. Kadangi pagrindinė nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėtis skiriasi nuo kvalifikuotos tik „kaltininko siekimu turtingos ar kitokios asmeninės naudos“. Pažymėtina, kad kiekvienu piktnaudžiavimu siekiama kokios nors naudos.

9. Baudžiamajame įstatyme įtvirtintos nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėties reglamentavimo ydingumas šalintinas įvedus papildomą „pavojingumo“ ribą, kuri sietina su daug didesnę pavojingumą atspindinčiais asmeniniais interesais. Peržengus šią ribą laikytina, kad kaltininko veika atitinka kvalifikuotą nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėtį.
10. Piktnaudžiavimo nusikaltimo sudėties objektas gali būti pažeistas ne kiekvienu piktnaudžiavimu. Turi būti nustatytas valstybės interesų pažeidimo ypatingumas. Piktnaudžiaujant pažeidžiami ne tik tarnybos interesai, bet ir kiti teisės saugomi gėriai. Pažymėtina, kad piktnaudžiaujant būtinai bus pakenkta tarnybos interesams, o koks bus kitas papildomas būtinas objektas, paaiškėja tik konkrečioje baudžiamojoje byloje.
11. Norint kvalifikuoti nusikalstamą piktnaudžiavimą, reikia nustatyti „didelę žalą“. Padariniai klasifikuojami į turtinio ir kitokio pobūdžio padarinius.
12. Jeigu nusikalstamame piktnaudžiavime turtiniai padariniai pasireiškia kartu su kitokio pobūdžio padariniais tada egzistuoja tarpusavio ryšys tarp pastarųjų. Pabrėžtina, kad nustatius atitinkamo „galimai pavojingo“ sandorio vertę didesnę negu 250 MGL, tai dar savaime nereiškia, kad tokios veikos padariniai bus laikomi didelė žala. Šiuo atveju remiantis neturtiniais kriterijais, tokiais kaip atitinkamo sandorio pobūdžiu (pvz. vykdant viešuosius pirkimus perkančioji organizacija negauna (ar ne visada gauna) tiesioginės naudos) ir pan., nebūtinai bus galima daryti išvadą, kad padaryta didelė žala, net ir tuo atveju jei atitinkamo sandorio vertė viršija teismų praktikos išaiškintą *de facto* formalią 250 MGL ribą turtinei žalai konstatuoti. Pažymėtina, net ir esant turtinei žalai mažesnei, negu 250 MGL, atsižvelgus į neturtinius kriterijus, yra galimos situacijos, kai konstatuojama „didelė žala“.
13. Priežastinis ryšys nusikalstamo piktnaudžiavimo atveju yra suprantamas teisine prasme, tai reiškia, kad šis nebūtinai sutampa su fiziniu priežastiniu ryšiu. Kvalifikuojant piktnaudžiavimą galima remtis tiek faktinio priežastinio ryšio, tiek teisinio priežastinio ryšio teorijomis. Kokia teorija bus remtasi priklauso nuo konkrečių bylos aplinkybių. Svarbu ir tai, kad dėl formalaus priežastinio ryšio teorijų taikymo kaltininkas neišvengtų baudžiamosios atsakomybės.
14. Norint konstatuoti, kad kaltininkas yra valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, reikia nustatyti, kad šis atlikdamas atitinkamus veiksmus susietus su jo kaip valstybės

tarnautojui prilygintais įgaliojimais: 1) dirba su viešaisiais interesais susietoje struktūroje ir 2) kaltininkas turi turėti administracinius įgaliojimus atitinkamoje struktūroje arba galimybę teikti viešąsias paslaugas. Šie požymiai laikytini formaliaisiais. Taip pat turi būti nustatyta, kad tokia asmens veikla yra susijusi su viešojo intereso užtikrinimu. Šis požymis turiningasis.

15. Nusikalstamas piktnaudžiavimas turi jam būdingą tyčios turinį. Skiriasi tyčios turinys netgi tarp tarnybinių įgaliojimų viršijimo ir piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi. Piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi pakanka, kad kaltininkas supratų savo veikos pavojingumą, kai tuo tarpu kitos veikos tyčios turinyje, kaltininkas turi suvokti ne tik, kad veiksmai pavojingi, bet ir peržengia kompetencijos ar įgaliojimų ribas. Kitą vertus, tyčiai konstatuoti piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi atveju būtinas kaltininko suvokimas, kad šis veikia priešingai tarnybos tikslams.
16. Pagrindinės tarnybinių įgaliojimų viršijimo sudėties kvalifikavimo atveju nusikalstamos veikos vidinės paskatos nebūtinai turi būti nustatytos. Kitą vertus tarnybinių įgaliojimų viršijimo vidinės paskatos yra laikomos tinkama teisinio argumentavimo priemone. Pastarosios yra reikšmingos aplinkybės nustatinėjant būtinąjį nusikalstamos veikos požymį - tyčią. Esant nusikalstam piktnaudžiavimui tarnybine padėtimi arba kvalifikuotos piktnaudžiavimo sudėties požymiams kaltininko veikoje - nustatinėjamos vidinės paskatos.
17. Vidinių paskatų analizė padeda atskirti kokios kaltės rūšimi ar forma kaltininkas veikė.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Tarptautinės teisės aktai

1. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos (1999). *Valstybės žinios*, 2002, 23-853.
2. Jungtinių tautų konvencija prieš korupciją (2003). *Valstybės žinios*, 2006, 136-5145.

Nacionalinės teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (1961). *Vyriausybės žinios*, 18-147.
2. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, Nr. 66-2130.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos policijos įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 90-2777.
5. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 57-2297.
6. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas (2012). *Valstybės žinios*, 110-5564.

Specialioji Literatūra

1. Abramavičius A., ir kt. (2000). *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vadovėlis*. Vilnius: Eugrimas.
2. Abramavičius A., ir kt. (2003). *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas.
3. Abramavičius, A. ir kt. (2010). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330 straipsniai)*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras.
4. Abramavičius, A. ir Švedas G. (2016). Valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo kaip nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjektas. *Baudžiamoji justicija ir verslas*, 215-233.

5. Aliukonienė, R. (2013). Veika kaip vienas iš sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviųjų požymių. *Teisė*, 87, 20–23.
6. Ancelis, P. ir kt. (2016). *Atskirų nusikalstamų veikų tyrimas. Vadovėlis*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras.
7. Apanavičius, M. ir Pavilionis, V. (1983). *Nusikaltimų kvalifikavimo procesas ir jo atribojimas*. Vilnius: TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija.
8. Bereikienė, D. ir kt. (2017). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antroji knyga. Vadovėlis*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras.
9. Bieliūnas, E. (2008a). Nusikalstamų veikų kvalifikavimo erdvė ir definicijos. *Teisė*, 69, 7–21.
10. Bikelis, S. (2007). *Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla.
11. Dambrauskienė, A. (2017). *Ultima ratio principo įgyvendinimas kriminalizuojant veikas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
12. Fedosiuk, O. (2012). Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtas pajamas ir korupciją leidyba: Tarp gerų siekių ir legitimumo. *Jurisprudencija*, 19(3), 1215 – 1233.
13. Fedosiuk, O. (2014). Neformalus baudžiamojo įstatymo taikymas: poreikis, ribos, doktrinos. *Jurisprudencija*, 21(4), 1079 - 1101.
14. Girdenis, T. (2006). Didelės žalos darymas valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui kaip piktnaudžiavimo sudėties požymis. *Jurisprudencija*, 7(85), 102–108.
15. Goda G., Kazlauskas M. ir Kuconis P. 2011. *Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis. 2-oji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras.
16. Grinevičienė, K., (2016). *Tėvų ar kitų vaiko atstovų baudžiamoji atsakomybė už žiaurų elgesį su vaiku*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Mykolo Romerio universitetas. Vilnius.
17. Lastauskienė, G. (2009). Teisinis kvalifikavimas formaliosios logikos požiūriu. *Teisė*, 73, 38–54.
18. Lastauskienė, G. ir kt. (2020). *Teisės teorija. Vilniaus universiteto vadovėlis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

19. Mackuvienė, E. (2011). *Teisinio argumentavimo korektiškumo prielaidos*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
20. Mikelėnienė D. ir Mikelėnas V. (1999). *Teismo procesas: Teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia.
21. Piesliakas, V. (2009). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius: Justitia.
22. Pakštaitis, L. (2006). Piktnaudžiavimo kriminalizavimo, vertinimo bei normos tobulinimo problemos. *Jurisprudencija*, 7(85), 95–101.
23. Panomariovas, A. (2011). Tiesos paieškos priemonė – fikcija, baudžiamojo proceso pavyzdžiu. *Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo*, 51-89.
24. Švedas, G. ir kt. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. I knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
25. Švedas, G. (2012). Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika. *Teisė*, 82, 12–25.
26. Vaišvila, A. (2009). *Teisės teorija. Vadovėlis. Trečiasis, pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Justitia.
27. Veršėkys, P. (2013). *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
28. Veršėkys, P. (2012a). Nullum crimen sine lege principo ir vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių koreliacijos problema. *Teisė*, 85, 196–212.
29. Veršėkys, P. (2012b). Nusikalstamos veikos sudėties požymio samprata ir ją lemiantys veiksniai. *Teisė*, 82, 198–214.
30. Višinskis, G. (2015). *Baudžiamoji atsakomybė už savavaldžiavimą*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
31. Žalnieriūnas, L. (2021). *Priežastinis ryšys ir jo nustatymas baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: leidykla Žara.

32. Žėkas, T. (2011). *Vaiko išnaudojimas pornografijai: Baudžiamieji teisiniai ir kriminaloginiai aspektai*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Teismų praktika

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. Nr. 109-5528
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. Nr. 181-6708.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022-05-03 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-141-697/2022
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021-05-18 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-116-697/2021
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021-04-22 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-P-59-495/2021
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021-04-15 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-68-788/2021
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021-02-11 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-16-489/2021
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020-11-19 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-248-648/2020
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020-11-13 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-216-489/2020
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020-11-03 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-226-976/2020
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020-10-14 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-127-689/2020

10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020-07-02 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-7-9-976/2020
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020-03-06 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-28-222/2020
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020-02-25 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-28-222/2020
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020-02-11 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-61-689/2020
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019-10-29 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-189-1073/2019
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019-07-11 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-161-693/2019
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019-06-27 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-196-697/2019
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019-04-30 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-115-693/2019
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019-02-06 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-14-648/2019
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018-11-06 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-285-976/2018
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018-10-16 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-267-697/2018
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018-03-06 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-104-696/2018
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018-02-13 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-59-222/2018
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017-10-31 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-7-128-699/2017
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017-05-16 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-7-2-895/2017
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017-04-13 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-87-942/2017

26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017-01-10a nutartis baudžiamojoje byloje 2K-51-507/2017
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017-01-10b nutartis baudžiamojoje byloje 2K-7-19-942/2017
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016-12-06 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-391-693/2016
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016-11-22 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-361-895/2016
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016-11-08 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-358-697/2016
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016-10-25 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-307-648/2016
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016-10-11 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-288-696/2016
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016-05-17 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-178-222/2016
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016-04-29 nutartis civilinėje byloje e3K-7-89-378/2016
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015-12-29 nutartis baudžiamojoje byloje 2k-640-507/2015
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015-10-27 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-416-489/2015
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015-06-18 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-354-511-2015
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014-12-09 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-527/2014
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014-07-01 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-328/2014
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014-06-17 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-325/2014
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014-06-10 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-297/2014

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014-04-29 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-220/2014
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014-03-13 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-P-89/2014
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014-01-30 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-P-1/2014
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014-01-07 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-98/2014
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013-11-05 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-7-335/2013
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013-10-10 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-7-251/2013
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013-05-14 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-245/2013
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013-01-22 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-104/2013
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012-05-08 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-205/2012
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012-04-30 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-232/2012
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012-01-03 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-72/2012
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011-06-28 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-304/2011
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-12-28 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-601/2010
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-10-19 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-442/2010
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-10-12 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-440/2010
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-06-29 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-372/2010

58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-03-30 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-111/2010
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009-04-23 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-108/2009
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008-11-04 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-346/2008
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007-02-06 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-7-2/2007
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006-12-12 nutartis baudžiamojoje byloje 2K-635/2006

Kiti šaltiniai

1. Britannica. (2022) [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.britannica.com/topic/causation> [žiūrėta 2022-04-13]
2. Cambridge dictionary. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/benefit> [žiūrėta 2022-10-02]
3. Internet Encyclopedia of Philosophy. (2022) [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://iep.utm.edu/red-ism/> [žiūrėta 2022-04-14]
4. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga Nr. T-1*. Teismų praktika, 2007, nr. 26.
5. LIETUVIUŽODYNAS.lt. (2022) [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Nominalizmas> [žiūrėta 2022-04-13]
6. Lietuvių kalbos žodynas. (2018) [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/?zodis=piktnaud%C5%BEiauti&id=22154260000> [žiūrėta 2022-05-13]
7. Žodynas.lt [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/a/asmeninis> [žiūrėta 2022-10-02].

SANTRAUKA

Baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą

Nerijus Morkūnas

Magistro darbe tirta nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėtis įtvirtinta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 228 straipsnyje, nagrinėjant šiai temai reikšmingus teisės šaltinius, teisės mokslininkų tyrimus, kasacinio teismo praktiką. Formaliai galima sakyti, kad piktnaudžiavimas savo esme yra drausminis nusižengimas. Taigi piktnaudžiavimo veika nėra blogis savaime, kuri intuityviai galime suvokti kaip pavojingą baudžiamojo įstatymo požiūrio veiką. Neteisinga būtų patraukti kaltininką baudžiamojon atsakomybėn už drausminių įstatymų reikalavimų nesilaikymą. Tokiu atveju būtų padaroma skirtingų teisinių rūšių atsakomybių „sutapatinimo“ klaida. Vadinasi reikia ieškoti papildomo kriterijaus atskirti „drausminį“ piktnaudžiavimą nuo „baudžiamojo“. Pastarasis yra nusikalstamos veikos pavojingumas. Deja šis kriterijus irgi yra pakankamai abstraktus. Taigi piktnaudžiavimo sudėtis stokoja aiškumo ir tikslumo. Vadinasi, kvalifikuojant nusikalstama piktnaudžiavimą būdingas itin didelis teisėjo vertinimo vaidmuo. Situacija daro sudėtingesnę ir tai, kad negalima išskirti kuo skiriasi pagrindinė piktnaudžiavimo sudėtis įtvirtinta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 228 straipsnio 1 dalyje nuo kvalifikuotos piktnaudžiavimo sudėties įtvirtintos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 228 straipsnio 2 dalyje, todėl atsiranda papildoma „pavojingumo“ riba, kurią peržengus atitinkama veika kvalifikuojama pagal šią straipsnio dalį.

Darbe aptarta teisinė nusikalstamo piktnaudžiavimo samprata. Taip pat darbe ištirti subjektyvieji ir objektyvieji nusikalstamo piktnaudžiavimo požymiai.

SUMMARY

Criminal liability for abuse of office

Nerijus Morkūnas

The structure of criminal abuse investigated in the Master's thesis is established in Article 228 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, by examining relevant legal sources, research by legal scholars, and the practice of the Court of Cassation. Formally, it can be said that abuse is essentially a disciplinary offense. Thus, the act of abuse is not an evil in itself, which we can intuitively perceive as a dangerous act from the point of view of the criminal law. It would be wrong to prosecute the perpetrator for not complying with the requirements of the disciplinary laws. In this case, the mistake of "identifying" different types of legal responsibilities would be made. Therefore, it is necessary to look for an additional criterion to distinguish "disciplinary" abuse from "criminal" abuse. The latter is the dangerousness of the criminal act. Unfortunately, this criterion is also quite abstract. Thus, the composition of abuse lacks clarity and precision. Hence, incriminating criminal abuse, the judge's assessment plays an extremely important role. The situation is made more complicated by the fact that it is not possible to distinguish what is the difference between the basic composition of abuse enshrined in Article 228, Part 1 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, and the qualified composition of abuse enshrined in Article 228, Part 2 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, so there is an additional level of "dangerousness", which, if exceeded, the corresponding the act is qualified according to this part of the article.

The paper discusses the legal concept of criminal abuse. Subjective and objective signs of criminal abuse were also investigated in the work.